

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Majandusanalüüsi ja rahanduse instituut

Karin Talving

**NOORTE VALIKUD TÖÖTURUL LÄHTUVALT VANEMATE
SOTSIAALMAJANDUSLIKEST FAKTORITEST**

Bakalaureusetöö

Õppekava rakenduslik majandusteadus, peeriala majandusanalüüs

Juhendaja: Kaja Lutsoja, MA

Tallinn 2020

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 8137 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Karin Talving

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 179283TAAB

Üliõpilase e-posti aadress: karin.talving@gmail.com

Juhendaja: Kaja Lutsoja, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	5
SISSEJUHATUS	6
1. NOORED JA TÖÖTURG	8
1.1. Tööjõu käsitus majanduses	8
1.2. Noored tööturul	10
1.2.1. Noorte siirdumine koolist tööturule	10
1.2.2. Noorte valikud tööturul	10
1.2.3. Noorte ootused vs tööandja ootused	11
2. NOORTE TÖÖTURU VALIKUTE MÕJUTAJAD	14
2.1. Perekond, lähedased ja sõbrad valikute mõjutajana	14
2.2. Õpetaja valikute mõjutajana	15
2.3. Karjäärinõustaja, praktiline kogemus ja meedia valikute mõjutajana	16
2.4. Varasemad uurimused	17
3. EMPIIRILINE ANALÜÜS	19
3.1. Uurimistöö eesmärk ja hüpoteesid	19
3.2. Valim, meetodika ja kirjeldus	19
3.3. Tulemused ja arutelu	22
3.3.1. Noorte haridustase ja vanemate mõju õpingutele	22
3.3.2. Noorte tuleviku amet ja vanemate mõju karjäärivalikutele	24
3.3.3. Noorte valikud tööturul mõjutatuna vanemate haridustasemest	29
3.3.4. Noorte valikud tööturul mõjutatuna vanemate elatusasemest	31
3.4. Järeldused	33
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY	37
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	39
LISAD	42
Lisa 1. Ankeetküsimustik. Noorte valikud tööturul lähtuvalt vanemate sotsiaalmajanduslikest faktoritest	42
Lisa 2. Kogutud vastused ankeetküsimustiku küsimustele noore enda kohta	47
Lisa 3. Kogutud vastused ankeetküsimustiku küsimustele noorte vanemate kohta	48

Lisa 4. Kogutud vastused ankeetküsimustiku skaalaküsimustele	49
Lisa 5. Kogutud vastused ankeetküsimustiku küsimustele seoses tulevase erialaga	52
Lisa 6. Emade ja isade mõju avaldumise kohta noorte õpingutele/valikutele tööturul tehtud ANOVA-testid tulemused	53
Lisa 7. Vanemate haridus- ja elatustaseme mõju tänapäeva noorte valikutele kohta tehtud ANOVA-testi tulemused	54
Lisa 8. Lihtlitsents	55

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureuse töö eesmärgiks on välja selgitada, kas ja millisel määral mõjutavad vanemate sotsiaalmajanduslikud faktorid, haridustase ja elatustase, tänapäeva noorte valikuid tööturul. Samuti uurida, kas vanemate mõju noorte karjäärivalikutele on ühene või mõjutavad emad ja isad noori nende valikutes erinevalt. Antud eesmärkide välja selgitamiseks koostas autor küsimustiku, mis saadeti valitud gümnaasiumitele, ülikoolidele ja kutsehariduskeskustele e-maili teel. Analüüsi osas käsitleti 346 noore vastuseid vanuses 16-24 eluaastat.

Autor püstitas järgmised hüpoteesid:

1. Emad mõjutavad noorte valikuid rohkem kui isad.
2. Tänapäeva noorte valikuid tööturul mõjutab rohkem vanemate elatustase kui haridustase.
3. Vanemate peamiseks kriteeriumiks noorte töökoha valikul on motiveeriv töötasu.

Küsitluse vastuseid analüüsid selgus, et tänapäeva noorte karjäärivalikuid mõjutab rohkem vanemate elatustase ning autori püstitatud hüpotees osutus tõeseks. Mis puudutab vanemate mõju erinevusi, tõdes autor, et emad siiski mõjutavad laste valikuid rohkem kui isad. Lähtudes viimasest hüpoteesist leiti, et vanemate arvates on esmatähtsaks kriteeriumiks töökoha valikul siiski töö sisu, mis noort ennast kõnetaks ja pakuks väljakutseid. Motiveeriv töötasu oli vastuste põhjal olulisuselt teine.

Lisaks eelnevale selgus töö käigus, et enamik noortest soovib tulevikus omada vähemalt kõrgharidust ning valitav eriala peab eelkõige olema huvitav. Kui aga algselt tööturule siseneda, on oluline, et töö kõnetaks ning pakuks väljakutseid.

Võtmesõnad: noored, karjäärivalikud, vanemate mõju, elatustase, haridustase

SISSEJUHATUS

Noorte sisenemine tööturule on kogumas üha rohkem kõneainet ning see on üks nendest teemadest, millest kirjutati eile, kirjutatakse täna, homme ja tulevikus. Igapäevaselt ilmub mitmeid artikleid ja seisukohti, et noorte valmisolek ja teadmised pole peale õpingute lõppu piisavad selleks, et asuda koheselt tööle mõnele erialasele töökohale. Kohati on puudu teadmistest, teisalt jällegi praktilistest kogemustest. Noor inimene, olgu ta 16 või 24 aastane, vajab kas vähemal või rohkemal määral nõu ja suunamist, mis peaks tulema perekonnalt, lähedastelt ja ka koolilt. Antud töös keskendutakse noorte kõige lähedasematele inimeste kelleks on vanemad.

Noorte elu kujundamisel mängivad tähtsat rolli vanemad, kes investeerivad neisse oma aega ja teadmisi. Iga vanem on oma lapse esimene eeskuju ning kõige suurem tugisammas tema elurajal. Kõige rohkem vajavad noored nõu ja abi suuremates elulistes valikutes, millest üheks võib lugeda ka sisenemist tööturule. Paljuski teevad vanemad oma elu jooksul valikuid lähtudes oma laste heaolust, mis enamasti peegeldub ühiselt veedetud aja või pakutavate võimalustena. Vanemad, kelle elulised valikud on noortes inimestes positiivselt head tunnet tekitanud, proovivad ka ise tulevikus oma valikutes rohkem peegeldada vanemate elujooni. (Ermisch, Francesconi 2001)

Antud bakalaureusetöö keskendub noorte valikutele tööturul ning proovib leida vastust küsimusele, kas vanemate sotsiaalmajanduslikud faktorid omavad mingit mõju nende laste valikutele tööturul. Teisisõnu, kas alles tööturule sisenevad noored võtavad eeskujuks vanemate omandatud hariduse ja palgataseme või lähtuvad valikute tegemisel vaid enda sisetundest. Töö alguses seadis autor järgnevad eesmärgid:

1. Selgitada välja, kas ja millisel määral sõltuvad noorte valikud tööturul vanemate sotsiaalmajanduslikest faktoritest.
2. Uurida, kas vanemate mõju noortele on ühene või mõjutavad emad ja isad noori nende valikutes erinevalt.

Pidades silmas püstitatud eesmäärke, sõnastati kolm hüpoteesi:

1. Emad mõjutavad noorte valikuid rohkem kui isad.
2. Tänapäeva noorte valikuid tööturul mõjutab rohkem vanemate elatustase kui haridustase.
3. Vanemate peamiseks kriteeriumiks noorte töökoha valikul on motiveeriv töötasu.

Lähtuvalt eelnevatest eesmärkidest on autor püstitanud järgmised uurimisküsimused:

1. Millisel määral mõjutavad vanemate sotsiaalmajanduslikud faktorid noorte tuleviku valikuid tööturul?
2. Millise töökoha ja haridusega on noored tulevikus rahul?
3. Kas emad ja isad mõjutavad noori üheselt või omavad nad erinevaid mõjutusi?
4. Kuivõrd head tuge või nõu pakuvad vanemad nooretele töökoha valikul?
5. Kas noorte valikuid mõjutab rohkem vanemate haridustase või palganumber?
6. Mida peavad noored oluliseks tööturule sisenedes?

Töös kasutatavad andmed kogus autor ankeetküsimustiku abil. Uurimismeetoditena võetakse kasutusele korrelatsioon- ning dispersioonanalüüsid. Tunnuste vahelise seose hindamiseks leiti kontingentsuskordaja nelikkorrelatsiooni abil.

Käesolev töö jaguneb kolmeks osaks. Esimeses osas annab autor ülevaate tööturu käsitlusest majanduses, toob välja uurimuslikku poolt toetava teooria, kus keskendub noorte sisenemisele tööturule ning eesolevatele valikutele. Lisaks toob välja, milline on vanemate osalus noorte elutähtsates valikutes. Teine osa tööst keskendub noorte karjäärivalikute mõjutajatele ning toob välja varasemad samateemalised uurimused. Esimesed kaks teoreetilist peatükki keskenduvad kirjanduslikele allikatele, teadusartiklitele- ja väljaannetele ning varasematele uurimustele. Töö viimases ehk kolmandas osas tutvustab autor lugejale uurimuses kasutatavat valimit, uurimismeetodeid ja eesmäärke. Samuti keskendutakse uurimuse tulemustele ning tuuakse välja silmapaistvamad tähelepanekud. Lõpetuseks antakse soovitus edaspidisteks uurimusteks. Töö lõpetab kokkuvõtte ning ülevaadet kasutatud kirjandusest ning lisadest.

1. NOORED JA TÖÖTURG

Käesoleva uurimistöö teoreetilises osas käsitleb autor tööjõuga seotud mikro- ja makromajanduse teooria põhiseisukohti, samuti antakse ülevaade noorte siirdumisest tööturule ning nende praegusest olukorrast töömaastikul. Lisaks tuuakse välja nii noorte kui ka tööandjate omavahelised ootused. Kuigi sageli antaks edasi vaid ühepoolseid vaatenurki on tööturu puhul oluline rääkida sümbioosist.

1.1. Tööjõu käsitlus majanduses

Tööturg on platvorm, kus igapäevaselt kohtuvad mitmed sajad tööjõu pakkujad ehk tööotsijad ning tööandjad ehk ettevõtted. Tööotsija peamiseks eesmärgiks on kasulikkuse (rahulolu) maksimeerimine, mille väljunditeks peetakse enamasti reaalpalka ja vaba aega. Viimase kahe teguri piirkasulikkuse järgi tehakse tööturul valikuid oma tööjõu pakkumise osas. Seega on teoorias nii nagu päriselus, et juhul, kui reaalpalka piirkasulikkus < vaba aja piirkasulikkusest, ei ole isegi mõeldav ületundide tegemine. Kuna vaba aega väärtustab inimene rohkem kui palka, sõltub vaba aja asendamine tööga pakutavast esmasest palgast. Antud seos kehtib ka teist pidi: inimene on valmis vahetama osa tööaega vaba aja vastu vaid juhul, kui teenitav palk on küllaltki kõrge ning selle juures vaba aega liiga vähe. Kõik eelnev väljendab seost palga ehk pakutava hinna ning pakutava tööjõu koguse vahel, mis kokku moodustavad tööjõu pakkumise. (Kerem *et al.* 2004)

Nagu ei ole ööd ilma päevata, ei ole ka pakkumist ilma nõudluseta, mis käsitleb seost tööjõu hulga ja palga vahel ehk teisisõnu, mida ettevõtted suudavad ja soovivad antud tööjõu pakutava hinna juures palgata mingil perioodil (Greenlow 2014). Kuna palgatase sõltub nõutavast tööjõu hulgast, peetakse tööjõu nõudlust tuletatud nõudluseks. See tähendab, et mida kõrgem on palk, seda väiksem on vajaminev tööjõu kogus ning iga lisanduva töötajaga väheneb tööjõu piirprodukti tulu. Nagu ka inimesed, soovivad ettevõtted oma kasumit pidevalt maksimeerida, mistõttu toimub lisatööjõu palkamine seni, kui tööjõu piirkulu ehk palk = viimase lisandunud töötaja piirprodukti tuluga. (Kerem *et al.* 2004)

Lisaks füüsilisele kapitalile majanduses mõjutavad väljundit ehk kogutoodangut ka tööjõud ja selle tootlus, mis makroökonomikas moodustavad klassikalise Solow mudeli. Teadmiste, mida kogutoodangu arvutamisel loetakse tehnoloogiliseks progressiks, suurenemisel majanduses toimub paralleelselt ka kindla hulga kapitali ja tööjõu kasv. Siinkohal võime rääkida ka efektiivsest tööjõust, mille arvutuslikult annab tööjõu ja tööjõu efektiivsuse korrutis. (Romer 2012) Kõike eelnevat kirjeldab järgnev funktsioon (*Ibid.*):

$$Y(t)=F(K(t), A(t)L(t))$$

kus

t – aeg,

Y – kogutoodang,

K – kapital,

A – tööjõu efektiivsus (tehnoloogiline tase),

L – tööjõud.

Tänu maailma globaliseerumisele, on nii makroökonomika kui ka kõik muu sellega seonduv sagedases muutumises. Ka ettevõtted töötavad päevad läbi selle nime, et olla homme parem, kui oldi eile ning seda just eesmärgiga teenida üha suuremat kasumit. Samuti toimub ettevõtetes pidev töötajate vahetumine efektiivsuse suurendamiseks, sest nagu on teada – iga uus töötaja toob endaga kaasa uued oskused. Aine enam on dünaamiliseks muutumas ka tööturud, mida mõjutavad otseselt globaalsed tootmismeetodid. Kõigest eelnevast ei saa välja jätta ka töötajaid, kes oma valikutes on üha teadlikumad ning kõige ümbritseva suhtes tähelepanelikumad. Üheks selliseks artiklik on tarbekaupade hinnad, mille muutustega kursis ollakse ning seda põhjusega – lähtuvalt nende muutustest soovivad töötajad kõrgemat palka, et igapäevaselt toime tulla kõrgemate hindade ja elustandarditega. (Rode 2012)

Kõige selle juures on oluline rõhk ka heterogeensetel ehk mitmetest teistest teguritest sõltuvatel majandussektoritel, milles ettevõtted ja töötajad teevad tihedat koostööd, et omavahelisi vajadusi ja oskusi üksteisega vastavusse viia. Seetõttu on üha populaarsemaks muutumas ka kõiksugused koolitused, mille eesmärk on pidev erialane areng. Nõnda kiirelt muutumas maailmas ei pruugi ka alati nendest kasu olla, sest nõutavad oskused ja teadmised on sama muutuvad kui maailm meie ümber. Turumajandus on süsteem, millest alati moodustavad teatud osa töötud, sellepärast on loomulik töötuse määr paratamatu isegi juhul, kui tööturul valitseb tööpuudus, sest pakutavad ja

otsitavad oskused sageli ei ühti. (Rode 2012; Mankiw 2016) Loomulik töötus jaguneb kaheks (*Ibid.*):

- siirdetööpuudus – seisund, kui uue töökoha leidmiseks kulub teatud aeg;
- struktuurne töötus – tekib, kui tööjõu pakkumine ja ametialased nõutavad oskused, mis on pidevas muutuses, ei lange kokku.

1.2. Noored tööturul

Aastaks 2017 oli ETU (Eesti tööjõu-uuring) andmetel Eesti tööturul pea 85000 15–26-aastast noort, nende hulgas ka 8000 töötut, kes kokku moodustasid tervest tööturust natuke rohkem kui poole (52,7%) (Allaste *et al.* 2018). Aastal 2017 töötasid kõigist 15–24-aastastest noortest vaid 40,55%, mis 2018 aastaks veidi tõusis, kuid seejärel langes taas 39,7-le protsendile (OECD, tabel *employment rate...*).

1.2.1. Noorte siirdumine koolist tööturule

Tulevase karjäärivaliku tegemisel omab suurt mõju noori ümbritsev keskkond, sest ehkki seda vahel ei märgata, tehakse valikuid alatihti refleksiivselt ja loomulikult (Laughland-Booÿ *et al.* 2014). Piirkonniti erinev keskkond on aga põhjuseks, mis osadel noortel on tööturule siirdumine keerulisem kui teistel. Territoriaalsetele erinevustele on leitud tõendeid ka hiljutiste empiiriliste uurimustega, kus noorte suundumine tööturule on saamas tõsisemaks ühiskondlikuks probleemiks paljudes Euroopa riikides. Seda paljuski põhjusel, et loodavad üleminekusüsteemid siirdumaks koolist tööturule, pole olemuselt sobilikud riikidele üheselt. (Cefalo *et al.* 2020) Võib tõdeda, et noored, kelle keskkond on vähemal määral neile privileegiks, on tööturule sisenedes palju paindlikumad, mistõttu omatakse väiksemaid riske tööalastel läbirääkimistel. Kuigi paljud piirkonnad, mis annavad nooretele suurema privileegi, pakkudes riskide ja probleemide osas turvalisemat keskkonda, võib valik tuleneda paljuski ka sotsiaalsete normide põhjal. (Laughland-Booÿ *et al.* 2014)

1.2.2. Noorte valikud tööturul

Tänapäeva globaalses majandusmaailmas on pidevalt nõudlus uute ning värskete teadmiste ja oskuste järele, mistõttu on tööturul enim hinnas õpilased, eelkõige ülikoolilõpetajad. Noorte jaoks on aga esmatähtis leida töökoht, mis sobiks nii isiksuse kui teadmiste poolest. Kuna tegemist on enamjaolt keerulise valikuga, kiputakse sageli toetuma otsuste tegemisel lähedaste teadmistele ja

kogemustele. Erialase valiku tegemine kellegi teise suhtes võib aga lõppeda kas vale või õige valikuga, sest tegu on äärmiselt olulise otsusega, mis võib määratleda inimese edu karjäärivalikutes. Sellepärast peab igäiks antud otsuse tegema enda eest. Häid töölaseid valikuid on lihtsam teha olles kokku puutunud realistliku töökogemusega, ettevõtte tööprofiili või ka praktilise kogemusega. (Gwelo 2019) „Hea karjääriplaneerimise saavutamiseks peaks valitud eriala vastama noorte isiksusele, töövõimalustele ja vanemate ootustele.“ (Alkhelil 2016). Karjääri ja sellega seotud arengut peetakse püsivaks protsessiks, mille jooksul saadaks esmane kogemus majandusest ning hakatakse otsima seda õiget eriala mitmete hulgast. See on tähtis etapp elus, mis määrab inimese edasise elukäigu, sest kõik mida noored soovivad, on olla majanduslikult stabiilne ja emotsionaalselt tasakaalus, mille alla loetakse pidev rahulolu ja vabadust stressist. (Gwelo 2019)

Varasemad uuringud nii arengu- kui arenenud maadest kajastavad erialaseid valikuid kui globaalset probleemi, millega kõik kord nooruses silmitsi seisavad (Issa, Nwalo 2008; Kaminsky, Behrend 2015). Kuna ka käesoleva töö ankeedis soovis autor teada saada, millisele töökohale sooviksid noored tulevikus tööle asuda, on siinkohal hea võrdluseks välja tuua varasema uurimuse tulemused küsimusele „Millised erialad pakuvad värsketele gümnaasiumilõpetajatele enim huvi?“. Olgu siinkohal etteruttavalt välja toodud, et antud uurimuses moodustasid gümnaasiumiõpilased 32% kõigist vastanutest. Kõige populaarsemad valdkonnad, kus noored sooviksid teadmisi omandada, olid sotsiaalteadus, äridrus või õigusteadus, kus enim kõneainet pakkusid erialad nagu ärijuhtimine ning ajakirjandus ja kommunikatsioon. Valdkontadest järgnesid humanitaarteadus ja kunst, kus oli suurim huvi ülekaalukalt näitekunsti vastu. Hariduse ja põllumajanduse vastu tundsid abiturientid kõige vähem huvi, vaid 6% vastanutest. Lisaks kõigele eelnevale, selgus antud uurimusest, et enamik (70%) tänapäeva Eesti noortest soovib jätkata õpinguid kodumaa ülikoolides ning lausa 88% kevadel lõpetajatest soovis koheselt sügisel oma õpinguid jätkata. (Mägi, Nestor 2012)

1.2.3. Noorte ootused vs tööandja ootused

Paljud tänapäeva noored, kes sisenevad peale õpinguid tööturule, saavad tunda erahuvi ja avaliku huvi konflikti – nimelt kiputakse koolis eelistama pigem akadeemilisi teadmisi, kuid üha enam on tööturul puudu just praktiliste teadmistega oskustöölised. Samuti on noored sageli silmitsi olukorraga, kus omandatud teadmised ei ühti erialase tööga ning toime tuleb tulla olukorraga, kus baasharidus uuteks teadmisteks töökohal puudub. Kui gümnaasiumis ja kõrgkoolis omandatud minimaalne 6-aastane akadeemiliste teadmiste pagas peaks olema heaks aluseks kõigele uuele,

mida hakatakse tulevikus omandama erialasel ametikohal, on noorte jaoks äärmiselt keeruline, kui tööturule siirdudes on vajadus alustada nullist uute oskuste omandamisega. (Elevant *et al.* 2006)

Tänapäeval on enim ärijuhte, suhtekorraldajaid ning majandusnimesi, kuid oskustöölisi, kes ettevõtetele endast midagi juurde annaks, kahjuks pole. Teisisõnu on olukord järgmine: kui firma soovib endale leida näiteks tiimijuhti, siis mainekas ettevõttes võib laekuda antud ametikohale avaldusi sadades. Kui aga peaks olema soov värvata kedagi, kes suudaks luua midagi omaenda kätega, on seis üpriski nukker. Selline olukord valdab aga ettevõtteid iga päev, sest pigem on noorte seas populaarne töökoht, kus oleks võimalus terve päev arvutiekraani taga istuda, kui et ise midagi luua. Tänapäeva noor, kes seisab tööturu valikute ees, ei tea veel isegi päris täpselt, mis võiks talle sobida või mida süda ihkab enim. Karjääriõpetus on küll iga kooli tunniplaanis, kuid ka sealt ammutatud teadmised on algelised. See aga paneb ettevõtteid omakorda raskesse olukorda, sest teadmatuses, mille järgi on soov, kandideeritakse pea igale teisele ametipostile. Mis aga selgub hiljem – puudub järjepidevus, vajaminevad teadmised ning oskused, rääkimata varasemast töökogemusest. Õnneks leidub üha rohkem neid ettevõtteid, kes on valmis vastu võtma kogemusteta noori, jagamaks neile esmast töökogemust ning panustama neisse erinevate koolitustega. Kõik, mida noor ise tegema peab, on olla õpihimuline ning näitama, et ta tõesti soovib kuuluda antud ettevõttesse. (Elevant *et al.* 2006; Mägi, Nestor 2012)

Mis on aga need omadused, mis muudavad noore ettevõtte silmis väärtuslikuks? Kõrgelt on hinnatud noored, kes suudavad ennast juhtida, teevad ehk õigepisut rohkem, kui neilt nõutakse ning on töökad ja pühendunud. Samuti paistavad teiste seast silma need, kes lisaks headele isikuomadustele omavad näiteks algetadmisi majandusest, valdavad mõnda võõrkeelt või on head suhtlejad. Alati tulevad kasuks kõigele eelnevale ka tehnilised kompetentsid. Tänapäeva tööandjad ootavad, et noored suudaks ja tahaks panustada ettevõttesse kui tervikusse ja kõige selle kõrvalt oleks oma isiksuselt avatud ja rõõmsameelsed. CVO Group OÜ turundusjuht Tiina Saar on öelnud: ettevõtteid ei raba esimesel kohtumisel need, kes käsi südamele tunnistavad, et on valmis ennast ööpäevaringselt tööle pühenduma – nemad on kollektiivis kardetud rühm, kes kiirelt läbi põlevad ning tööandjas pigem muret tekitavad. (Elevant *et al.* 2006) Omalt poolt toob ta välja veel mõningad punktid, mis tööturul kasuks võivad tulla (*Ibid.*):

- Lisaks kooliharidusele on kõrgelt hinnatud ka enesearengukoolitused.
- Tööturule sisenev noor võiks eelkõige enda jaoks välja mõelda, mida ja miks ta tahab, sest õiged valikud ja sobiv töökoht jõuavad vaid selle noore teele, kes ennast hästi tunneb.

- CV olgu kandideerimisel konkreetne ja müüv – juba see näitab tööandjale, et teatakse oma tugevusi ja osatakse neile ka rõhku panna.
- Unistuste töö leidmine pole kunagi iseenesest võetav, seega peaks kõik sammud antud teel olema läbimõeldud ja kaalutletud.

Kui liikuda majandusliku taustaga ettevõttest edasi tehnoloogilisemaks, on ka eeldused noortele mõneti teised. Oma soovitusi noortega on jaganud Irene Metsis Elron Ettevõtte AS-ist, kes tõdeb, et Elronis on täiesti tavaline, kui umbes 85% tööle asuvatest inimestest on nooremad kui 30-aastased. Tehnoloogilises ettevõttes on oluline, et noor sooviks omandada eelkõige uusi kogemusi ning oleks valmis andma oma panuse ettevõtte tulemustesse. Lisaks toob ta välja, et omapoolne initsiatiivikus, avatus ja suhtlemisoskus ka võõrastega annavad vaid lisapunkte. Tänapäevase tööturu üheks oluliseks konkurentsieeliseks on vene keel, seega julgustab ta kõiki noori ka seda omandama. Siit võib aga tekkida küsimus – miks? Edukad ettevõtted on need, kes teevad ennast kliendi jaoks lihtsasti kättesaadavaks ning on valmis ennast vajadusel vastavalt kliendi olukorrale kohandama. Tehnoloogia ettevõtted on ühed neist, kelle klientuuri moodustavad suures osas vene keelt kõnelevad inimesed, seega on ettevõtte jaoks hinnas need töötajad, kes venekeele oskusega neile väärtust juurde loovad. Samuti julgustab ta kõiki noori sooritama koolipraktikat erinevates suureettevõtetes, kus avardada silmaringi, omandada uusi teadmisi ning saada esimene kogemus tööturul. Kokkuvõtvalt võib veel välja tuua, et pea kõik head omadused, millega tööturul läbi lüüa, on arendatavad. Kui on siht silme ees, on kõik võimalik. (Elevant *et al.* 2006)

2. NOORTE TÖÖTURU VALIKUTE MÕJUTAJAD

Sisenedes tööturule mõjutavad edasisi valikuid paljuski järgmised tegurid: isiklikud tegurid (sh varasem haridustee), sotsiaal-majanduslikud tegurid, riigi haridussüsteem ja tööturu struktuur. Eesti abiturientide kirjandite põhjal läbiviidud kvalitatiivsest analüüsist selgusid mitmed karjäärivalikutega seonduvad tegurid: tööturu nõuded, isiklik tahe ja soov ning materiaalsed kaalutlused. Nagu võib ka oletada, omavad suurt mõju noorte valikutes veel ka pere, sõbrad ja lähedased. Oli ka neid, kelle arvates olid suurimateks mõjuteguriteks sooritatavad riigieksamid ning oskustest ja ettevalmistusest tulenevad piirangud. Ka õppimisvõimalused ning kvaliteet olid nimekirjas esindatud. (Mägi, Nestor 2012)

2.1. Perekond, lähedased ja sõbrad valikute mõjutajana

Oma esimesed teadmised ja ettekujutuse saavad noored kodust, kus vanemad annavad edasi oma kogutud teadmisi karjäärivaldkonnas. Perekonna mõjutused, mis võivad olla nii positiivse kui ka negatiivse loomuga, sõltuvad vanema endi silmaringist, teadlikkusest ning rollist majanduses. Selleks, et vanematelt tulevad nõuanded oleksid kooskõlastatud majanduses toimuvaga, peavad ka nemad pidevalt oma teadlikkust majandusest ja tehnoloogiast globaalsel tasandil suurendama. (Gwelo 2019) Mis puudutab noorte endi valikuid tööturul, on perekond pigem kaudseks mõjuallikaks. Teisalt jällegi leidub neid, kes lähedaste mõju endi valikutes selgelt tajuvad: vanemate igapäevane tööruutiin, nende enda eriala või ka tööalased vestlused muudavad noorte valikuid sageli neile lihtsamaks. Vahel esineb ka olukordi, kus noored teadlikult eiravad vanemate tehtud otsuseid, sest viimaste kogemus on olnud negatiivne ning teiste vigu korrata ei soovita. Sellised ametikohad on näiteks meditsiini- ja korraldusvaldkonnas, kus tööpäevad venivad tihti pikaks, on pingelised ja väsitavad. Sageli võib vanemate eeskujul olla eriala küll meelegärgi, kuid ainult põhimõtte pärast ei taheta samades jälgedes astuda. Lisaks valitud töökohale peavad noored oluliseks mõjuteguriks ka vanemate ebastabiilset majanduslikku olukorda, mida omaenda tulevikus ei soovita kogeda ning seepärast ka vanemate valikuid eeskujuks ei võeta. (Mägi, Nestor 2012)

Elus on etappe, kui vanemate hoiakud ja seisukohad mõjutavad noorte valikuid eriti palju, näiteks põhikooli lõpus otsus võtta ette gümnaasiumitee või abiturientide puhul edasised karjäärivalikud. Enamiku noorte jaoks jääb õpingute haripunktiks peale põhikooli lõppu valitud gümnaasium, sest seal on olnud enim tunda perekonna mõju. Eelneva juurde võib lugeda ka gümnaasiumi lõpu, sest sel momendil on vanemate esmaseks sooviks siiski kõrghariduse omandamine. (Mägi, Nestor 2012)

Perekond oli, on ja jääb noore esimeseks eeskujuks nii igapäevaelus kui ka tööalastes valikutes, kuid üha enam tõuseb ka sõprade ja lähedaste mõju nende valikutele karjääri planeerimises (Levine, Hoffner 2006). Aastal 2018 viidi Saksamaal läbi uuring, leidmaks kes omab suurimat mõju noorte valikutele. Nagu ka oletata võib, on need vanemad, kelle mõju on kordades suurem võrreldes karjäärinõustajate, õpetajate või teabeallikatega. Tulemusi analüüsiva artikli autorid soovivad saadud järelduste põhjal hakata kasvatama vanemates teadlikust, kuidas olla rohkem abiks noortele nende karjäärivalikutes. (Ulrich *et al.* 2018) Kui vaadata vanemaid eraldi, on inimeste seas levimas arvamus, et emade mõju noorte valikutele on pigem negatiivne, põhjendades seda väheneva koosveedetava ajaga. Selline seisukoht sai aga ümber lükatud 2014 aastal, kui Amy Hsin ja Christina Felfe avaldatud artiklis analüüsisid tulemused pidasid emade tööhõive mõju mittetähtsuseks. Sellises olukorras on aga isad need, kes tekkivad puudujäägid noortele avalduva mõju osas kompenseerivad. (Hsin, Felfe 2014)

2.2. Õpetaja valikute mõjutajana

Iga eduka õpilase taga seisab õpetaja, kes oskas teda õigel hetkel mõjutada vastavalt noore soovidele ja juhendada erialastes valikutes (Cortez 2019). Kui perekond ja lähedased mõjutavad noori oma kogemuste ja teadmistega, siis õpetajad on need, kellelt oodatakse õpilaste huvide võimendamist ning oskust vormida mõtteid vastavalt eesmärgile. Tihti peavad õpilased tõdema, et kui mõni õpetaja on nende jaoks meeldiv, õpetab oma ainet väga hästi või tekitab noortes huvi, on otsused edasise eriala valikul paljuski seotud antud õppeainega. Hea ning toetav õpetaja on see, kes innustab õpilast huvipakkuva valdkonnaga lähemalt tutvuma, suunab täpsustavate küsimustega ning oskab hinnata ka noore seisukohti. Mis aga puudutab edukust tööturul, on mitmed uuringud jõudnud tulemuseni, et mida kõrgemad on õpetaja ootused õpilase suhtes, seda paremad on õpilase tulemused. Õpetajate poolt pakutavat abi vajatakse enim juhtudel, kui valikud

tööturul või hariduses kipuvad olema mitte-traditsioonilised. Seda eelkõige põhjusel, et õpetajad omavad sellistes otsustes enim kasulikke teadmisi. (Ikonen *et al.* 2017)

Õpilaste hulgas on palju neid, kes tunnevad, et neile on seatud kõrged ootused nii hariduse kui ka töö vallas. Kusjuures tihtipeale on õpilased just ise need, kes endale suuri eesmärke seavad. Teisalt leidub ka neid, kelle jaoks õpetaja liigne pealehakkamine ja innustamine on pigem ebameeldivad, sest antud käitumisega pannakse liialt rõhku noore tulevikule, kuigi kõik mida üks noor inimene soovib, on elada hetkes ning oodata, mida tulevik neile ise pakub. (Ikonen *et al.* 2017; Cortez 2019)

2.3. Karjäärinõustaja, praktiline kogemus ja meedia valikute mõjutajana

Uurides noorte kirjutatud kirjandeid ja keskendudes kvantitatiivse analüüsi tulemustele, ei ole tänapäeva noorte jaoks karjäärinõustaja valikute tegemisel eriti oluline. Pigem tuli tõdeda, et karjäärinõustaja abi vajatakse alles siis, kui on esinenud mõningaid raskusi või tagasilööke, kas siis hariduse või tööga seotud valikutes. Selliste murekohtadena toodi välja näiteks oodatust halvemad tulemused eksamil või arvestustel ning ka madal enesehinnang. Noored, kes kord on karjäärinõustaja abi vajanud, toovad välja omapoolse positiivse kogemuse, sest saadud abi on neid tõesti aidanud (Zafar 2019). Üheks oluliseks mõjutajaks karjäärivaliku tegemisel on noore varasem töökogemus. Näitena võib tuua välja teenindussektori, mille kohta leidub arvamusi, et väike palk ja vajadus teistele meele järgi olla, ei pane pingutama. Samas jällegi need noored, kes on saanud varasema kogemuse näiteks õpilasfirma näol, sooviksid väga näha ennast tulevikus ärijuhi positsioonil. (Noshina *et al.* 2014)

Meedia osas kiidavad noored palju filmide vaatamist ja kõiksuguste artiklite lugemist, sest tihtipeale tekitavad need uusi ideid või vaatenurki. On läbiviidud ka uurimusi, mille tulemusena võib öelda, et meedia on üks faktoritest, mille mõju näiteks koos isikliku valiku ja vanemate karjääriga kollektiivselt on suurem kui eraldi võttes. (Noshina *et al.* 2014) Pidades silmas oma karjäärivalikuid, tabab noori tihti vastuolu, kus ühest küljest rõhutakse kõrgharidusele, ilma milleta tänapäeva tööturul konkurentsi ei pääseta. Teisalt jällegi pannakse südamele, et valik tuleb teha vastavalt oma sisetunde järgi, sest mitte keegi ei tea meid paremini kui me ise. Siinkohal omab meedia suurt vastutust valikute kujunemisel, sest noorte jaoks on kohati eksitav näiteks

informatsioon, kui toimub pidevalt arutelu, et õpetajate palgad on väiksed ja pidevalt on Eestis puudus spetsialistidest. (Mägi, Nestor 2012)

2.4. Varasemad uurimused

2014 aastal viidi läbi küsitlus Narva linna gümnaasiumi 68 lõpetaja seas, kellest 65% moodustasid tüdrukud ja ülejäänud poisid. Küsitletud noorte isade ja emade seas oli enim levinud kutseharidus, seda vastavalt 51% ja 50%. Järgnesid kõrgharidus ning keskharidus, vaid neljal protsendil gümnaasistide vanematest oli algharidus. Samuti oli ka neid noori, kes ei osanud oma vanemate haridust märkida ehk neil puudusid selle kohta teadmised. (Jakovenko 2014)

Tulles noorte endi karjäärivalikute juurde, vastasid lausa 92% õpilastest, et kindel soov on jätkata kõrghariduse omandamisega. Kutseõppeasutuses sooviks jätkata vaid üks protsent vastanutest. 4% lõpetajatest ei olnud selleks hetkeks veel täpselt otsustanud, milline näeb välja nende edasine haridustee ning 3% arvasid, et gümnaasiumiharidusest neile piisab. Autor lisab omalt poolt, et neil, kel veel karjäärivalikud tegemata, ei pruugi veel silme ees olla tulevikuplaane ning sobivat elukutset pole veel enda jaoks leitud. (Jakovenko 2014)

Ka otsiti antud töös vastust küsimusele, millisel määral mõjutab vanemate praegune elukutse noorte karjäärivalikuid. Tulemused olid küllaltki üllatavad, kui vastanute seas leidis nii emasid kui isasid vaid 4%, kelle mõju olid nende lapsed tajunud enda valikutes. Lisaks selgus, et isade rolli tähtsus noorte valikutes on tunduvamalt suurem kui emade oma, seda vastavalt 19 ja 10 protsenti. Mõlema vanema puhul oli enim valitud variandiks „täiesti ei mõjuta“. (Jakovenko 2014)

Lõpetuseks sooviti antud töös aimu saada, mil määral mõjutavad noorte valikuid kool, karjäärinõustamine ning massimeedia. Kooli mõju väljaselgitamisel selgus siiski, et kõigist õpilastest 38% tunnevad, et kool ei oma mingit mõju nende edasistele valikutele ning 27 protsendi õpilaste jaoks on raske öelda, kas mõju esineb või mitte. Leidis ka neid (22%), kelle karjäärivalikutes on kool olulist mõju avaldanud. Sarnase mustriga moodustasid tulemused ka karjäärinõustaja osas, kus sarnaselt koolile pea pooled õpilased tundsid, et mingit mõju ei esine. Vaid 15% tundis, et karjäärinõustajast on avaldanud mingitki mõju senistes valikutes. Massimeedia mõju uurimisel keskenduti allikatele, kust on lõpetajad kõige rohkem informatsiooni seoses karjäärivalikutega saanud. Lausa 90% valis esimeseks variandiks interneti, mis on osake

meie igapäevaelust ning kus võib leida informatsiooni pea kõige kohta. Järgnesid televiisor, ajakirjad ja ajalehed, mille madal populaarsus on autori arvates tingitud interneti niivõrd laialdase kasutusvõimaluse pärast. (Jakovenko 2014)

Kui eelnev küsitlus viidi läbi siinsamas Eestis, siis järgmine uuring leidis aset Pakistanis, mille põhjal ilmus aastal 2019 artikkel teemal „Õpilaste akadeemilisi karjäärivalikuid mõjutavad tegurid Pakistanis“. Antud artikli autorid rõhuvad paljuski sellele, et ainult karjäärivalikute suundumisi uurida pole mõtet, vaid oluline on kindlaks teha, millised on õpilaste privaatseid karjäärivalikuid mõjutavad tegurid ning kes on peamisteks mõjutajateks. Lisaks sõpradele ja õpetajatele, mängivad vanemad noorte erialaste valikute kujundamisel äärmiselt kriitilist rolli, sest nii gümnasistid kui ka üliõpilased tunnevad ennast oma karjäärivalikutes kindlamalt ja lootusrikkamalt, kui eriala valiku suunamine on tulnud kas perekonnalt või lähedastelt. Lisaks vanemate sotsiaalmajanduslikule seisundile ja haridusele, on suur mõju ka keskkonnal, kus üles kasvatakse, ning päritud omadustel. Kõik noored saavad oma esmased oskused eluks kodust, seega mida kõrgemalt on vanemad haritud, seda enam kuulevad noored õpetussõnu edaspidisteks erialavalikuteks ning on seetõttu motiveeritumad ja hakkajamad. Veel selgus antud uurimuses, et kui majanduslikud ja sotsiaalsed tegurid väga ei mängi rolli noorte karjäärivalikutes, siis tugevama majandusliku taustaga noored omavad paremat ettekujutust oma erialavalikutest ning käituvad töömaastikul teadlikumalt. (Arif *et al.* 2019)

3. EMPIIRILINE ANALÜÜS

3.1. Uurimistöö eesmärk ja hüpoteesid

Töö alguses püstitas autor järgnevad eesmärgid:

1. Selgitada välja, kas ja millisel määral sõltuvad noorte valikud tööturul vanemate sotsiaalmajanduslikest faktoritest.
2. Uurida, kas vanemate mõju noortele on ühene või mõjutavad emad ja isad noori nende valikutes erinevalt.

Empiirilise osa läbiviimiseks esitati järgmised hüpoteesipaarid:

H0: Emad ei mõjuta noorte valikuid rohkem kui isad.

H1: Emad mõjutavad noorte valikuid rohkem kui isad.

H0: Tänapäeva noorte valikuid tööturul ei mõjutab rohkem vanemate elatustase kui haridustase.

H1: Tänapäeva noorte valikuid tööturul mõjutab rohkem elatustase kui haridustase.

H0: Vanemate peamiseks kriteeriumiks noorte töökoha osas ei ole motiveeriv töötasu.

H1: Vanemate peamiseks kriteeriumiks noorte töökoha osas on motiveeriv töötasu.

3.2. Valim, meetodika ja kirjeldus

Käesoleva lõputöö valimi sihtgrupiks olid gümnaasiumi, kutsekooli ja ülikooli noored vanuses 16–24-aastat. Küsimustikule saadi vastuseid järgnevatest õppeasutust üle Eesti:

- Läänemaa Ühisgümnaasium;
- Tallinna 32. Keskkool;
- Tallinna Tehnikaülikool;
- Tartu Ülikool;
- Tallinna Tööstushariduskeskus.

Töös püstitatud eesmärkide saavutamiseks valiti kvantitatiivne uurimismeetod, milleks kasutati ankeetküsitlust. Autor koostas küsitluse *Google Forms*’i keskkonnas ning edastas selle iga kooli õppetöö juhatajale meili teel, palvega küsimustik edasi saata kooli õpilastele. Küsimustikule vastamine oli vabatahtlik ning uuringus osalenud noored said jääda anonüümseks. Ankeetküsimustik oli sobivaim andmete kogumiseks suures mahus, analüüsi osas tulemuste üldistamiseks ning andmeid esitlemiseks protsentides (Hirsjärvi 2004, 180). Valitud kvantitatiivne meetod on parim variant, kui pannakse rõhku mõõtmisele ning arvandmetele, mille tulemusena püstitatud hüpoteese kontrollida ja luua mudeleid, mis annaks ülevaate inimeste käitumisest (Hoy 2010, 1).

Koostatud küsimustik sisaldas nii valikvastustega kui ka avatud küsimusi, samuti Likerti skaalal põhinevaid küsimusi (antud töös vastuseid skaalal 1–5). Avatud küsimused annavad võimaluse mõnda vastust soovi korral pikemalt selgitada, mis annab hiljem järeldusi tehes võimaluse erinevate seisukohtade välja toomiseks ja võrdlemiseks.

Töö alguses pandi suurt rõhku küsimustiku koostamisele, et muuta see võimalikult arusaadavaks ja üheselt mõistetavaks. Samuti soovis autor, et ankeet oleks võimalikult läbimõeldud ning võtaks vastamiseks minimaalselt aega, vältimaks olukorda, et poole küsimustiku täitmise pealt noored ära tüdineks. Ankeedis oli kokku 30 küsimust, mida võib jagada järgnevateks alateemadeks.

Ankeetküsimustiku sissejuhatava poole moodustasid küsimused noore vanuse, soo, praeguse õppeasutuse ning tulevikus soovitava minimaalse haridustaseme kohta. Antud küsimuste puhul olid võimalikud vastusevariandid ette antud. Lisaks soovis autor vastajate käest teada saada, millisel töökohal soovitakse tulevikus töötada ning mis kriteeriumid peavad tuleviku ametikohal olema kindlasti täidetud.

Küsimustik sisaldas kuute punkti, mille puhul pidid vastajad valida, kuivõrd on nad püstitatud väitega nõus. Antud laused olid koostatud noore tuleviku valikute, eriala ning vanemate sekkumise kohta. Kõigile väidetele said noored valida vastused 1st kuni 5ni (1 – ei nõustu üldse; 2 – nõustun osaliselt; 3 – raske öelda; 4 – pigem nõustun; 5 – nõustun täielikult).

Lisaks vastaja üldandmetele esitati küsimused ka ema ja isa praeguse hariduse, töökoha ning teenitava palga kohta. Sarnaselt noore tuleviku töökohale, olid avatud küsimused ka vanemate töökohtade osas.

Viimase alateema küsimused, mis puudutasid vanemate mõju noore töökoha valikutes, olid kõik enamasti skaalal mõõdetavad küsimused ehk valikuvariandid olid taaskord 1st kuni 5ni (1 – ei mõjuta/ei nõustu; 2 – osaliselt ei mõjuta/ei nõustu; 3 – raske öelda; 4 – osaliselt nõustun; 5 – mõjutab väga palju/nõustun täielikult). Küsimused olid esitatud nii vanemate sotsiaalmajanduslike faktorite mõju kohta noorte karjäärivalikutele, kui palju tuge/nõu pakuvad vanemad töökoha valikul ning millised kriteeriumid peavad vanemate arust olema töökoha valikul täidetud. Avatud küsimusteks olid näiteks küsimused „Millist töökohta Teie vanemad Teile soovivad?“ ning millist kindlasti mitte.

Autori koostatud küsimustikule (Lisa 1) vastasid 411 inimest vanuses 16–51-aastat. Kuna antud töös soovis autor keskenduda vaid 16–24 aastastele noortele, jäeti kõigi vanemate kui 24-aastaste vastused järelduste tegemisel kõrvale, seega jäid alles 346e noore vastused, 267 naist (77%) ja 79 meest (23%) (Tabel 1). Valimit paika pannes tõi autor välja seisukoha, et kui teha läbi nii gümnaasiumi-, bakalaureuse- kui ka magistriõpe järjest, ilma vaheaastateta, oleks 24-aastasena magistrikraad käes ning viimane aeg siseneda tööturule. Seetõttu sai vanuse ülemiseks piiriks seatud 24 eluaastat. Sel eluperioodil on küll hariduse omandamine eelkõige esikohal, kuid nii õpingute käigus kui ka nende lõppedes on järgmiseks eluetapiks karjäärivalikute tegemine.

Tabel 1. Vastanute sugu, vanus ja praegune õppeasutus

Osakaal kõigist vastanutest (%)		Praegune õppeasutus				
		gümnaasium		ülikool		kutsehariduskeskus
		LÜG	32. KK	TalTech	TÜ	TTHK
Naine	77%	30	57	72	107	1
Mees	23%	14	9	22	34	–

Allikas: Autori arvutused. Koostatud Lisas 2 toodud andmete alusel

Märkused:

1. LÜG – Läänemaa Ühisgümnaasium
2. 32. KK – 32. Keskkool
3. TalTech – Tallinna Tehnikaülikool
4. TÜ – Tartu Ülikool
5. TTHK – Tallinna Tööstushariduskeskus

Andmete paremaks töötlemiseks ja visualiseerimiseks sisestas autor saadud tulemused arvuti töökeskkonda Microsoft Excel, kus koostas tabelid ja joonised, mis aitavad kaasa tulemuste analüüsisiosas, kus on eelkõige kasutatud protsentanalüüsi.

Lisaks eelnevale kasutas autor andmete analüüsiks korrelatsioonanalüüsi, kus leidis kahe numbrilise muutuja omavahelist seost näitavad Pearson'i korrelatsioonikordaja (r) (Klami *et al.* 2013). Korrelatsioonikordaja ei näita seose põhjuslikkust, vaid iseloomustatakse eraldi seose suunda ja tugevust. Positiivse korrelatsiooni puhul, kui toimub ühe tunnuse suurenemine, suureneb ka teine tunnus keskmiselt. Negatiivse puhul ühe kasvades teine suurus keskmiselt kahaneb. (Sauga 2020) Kui (*Ibid.*):

- $|r| \leq 0,3$ – on tegemist nõrga seosega;
- $0,3 < |r| < 0,7$ – on tegemist keskmiselt tugeva seosega;
- $r=0$ – seos puudub;
- $r=1$ – on tegemist väga tugeva seosega.

Dispersioonanalüüsina kasutatakse antud töös ANOVA ehk *ANalysis Of VAriance* testi, mille abil võrreldakse üldkogumite keskmiseid väärtuseid (Sauga 2020). Hüpooteesipaaride kontrollimiseks leitakse F-statistik, mille hindamisel lähtutakse järgmistest kriteeriumitest (Sauga 2020):

- H_0 – kui $F \leq F_{\text{krit}} (p \geq \alpha)$;
- H_1 – kui $F > F_{\text{krit}} (p < \alpha)$.

Kvalitatiivsete alternatiivsete tunnuste ehk kahe vastandliku vastusevariandi vahelise seose hindamiseks võeti kasutusele nelikkorrelatsioon. Selle tulemusel leitud kontingentsuskordaja (Q) järgi toimub sarnaselt korrelatsioonanalüüsile seose tugevuse hindamine. (Õun 2009)

3.3. Tulemused ja arutelu

3.3.1. Noorte haridustase ja vanemate mõju õpingutele

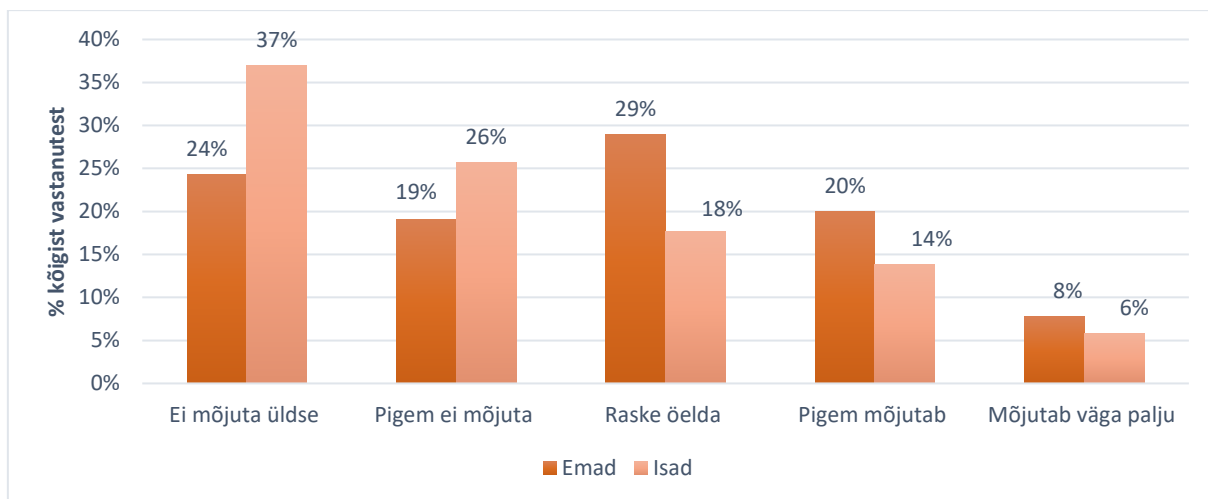
On tõsiasi, et kõrgharitud noored omavad paremaid väljavaateid tööturul ning seda paljuski tehnika- või kutsealadel (Bandara 2018). Uurides noortelt, millise omandatud haridusega oleksid nemad tulevikus rahul, vastasid 90%, et kõrgharidus omamine on tulevikus see, milleni nad sooviks jõuda. Siiski on kõrgharidus populaarsem rohkem õrnema soo esindajate hulgas: 91% kõigist naistest sooviks tulevikus omada kas bakalaureuse, magistri- või doktorikraadi, seevastu meesvastajate seas oli sama protsent vaid 85. Kõigist vastanutest 28 ehk 8% arvasid, et ka keskharidusega saaksid nad elus edukalt hakkama. Vastupidiselt kõrgharidusele, oli keskhariduse protsent meeste seas kõrgem kui naiste. Kutseharidust soovivad omada vaid 1% vastajatest ning

sama suure osakaalu tervikust moodustas ka vastusevariant „muu“, mille puhul tõid noore selgitusena välja, et haridus pole määrav ning loevad vaid head töövõimlaused.

Korrelatsioonanalüüsi läbi viies selgus, et noorte praeguse hariduse ning tulevikus soovitava hariduse vahel esineb keskmise tugevusega positiivne seos ($r=0,34$, $p=0,00$). Mis näitab, et hetke haridustaseme suurenemisel, suureneb ka tulevikus soovitav haridustase, mille aritmeetiline keskmine koos standardhälbega on $2,79$ (2 – kutseharidus; 3 – kõrgharidus) $\pm 0,63$.

Ühe küsimusena soovis töö autor teada saada, millisel määral mõjutavad (suunavad) emad noorte õpinguid. Kõigist vastanutest vaid 8% tunnevad, et nende ema mõjutab väga palju nende edasisi valikuid haridusteel ning kõik antud noored soovivad tulevikus omada ka vähemalt kõrgharidust. Ema omandatud haridus siinkohal olulist rolli ei mängi, sest vastanute haridusteed suunavate emade enda haridus varieerus algharidusest kuni kõrghariduseni. Noored, kelle arvates nende ema pigem mõjutab nende tuleviku haridust, moodustasid 20% kõigist vastanutest ja erinevalt eelmistest, oleksid nemad tulevikus rahul nii kesk- kui ka kõrgharidusega. Positiivse vaatenurga tulemustele annab ka järeldus, et nendest noortest, kelle emad neid haridusteel ei suuna, tunnevad siiski 89%, et sooviksid tulevikus kindlasti omada kõrgharidust.

Kui nende vastajate puhul, kelle arvates emad nende õpinguid väga mõjutasid, soovisid omada tulevikus kõik vaid kõrgharidust, siis noorte puhul (6% vastanutest), kes tunnevad isade poolt täielikku suunamist, oleksid nad ise rahul nii kesk- kui ka kõrgharidusega. Tulemusi analüüsides selgus ka tõsiasi, et isad mõjutavad oma lapsi palju vähem kui teevad seda emad: kõigist vastanutest 37% pidid tõdema, et nende isa ei mõjuta üldse nende edasisi õpinguid, mida on 13% rohkem kui emade puhul sama vastust arvestades. Teisalt on lood isade suhtes konkreetsemad, sest nende suunamise osas leidis palju vähem neid, kelle jaoks selle vastuse andmine oli keeruline.

Joonis 1. Emade ja isade mõju noorte õpingutele/valikutele tööturul
Allikas: Autori arvutused

Käesolevas bakalaureusetöös püstitati vanemate mõju avaldumise hindamiseks järgnev hüpotees:

H0: Emad ei mõjuta noorte valikuid rohkem kui isad.

H1: Emad mõjutavad noorte valikuid rohkem kui isad.

Antud hüpoteesipaari testimiseks viis autor läbi ANOVA testi ning kuna $F(19,73) > F_{\text{krit}}(3,86)$, siis jääb püsima H1 ehk emad mõjutavad noorte õpinguid ja valikuid tööturul rohkem kui isad (Lisa 6). Noored hindavad emade poolt avalduvat mõju 2,68 ning isade poolt avalduvat mõju 2,26 punkti vääriliselt.

3.3.2. Noorte tuleviku amet ja vanemate mõju karjäärivalikutele

Ühe avatud küsimusega otsiti vastuseid küsimusele, millisel töökohal soovivad tänapäeva noored tulevikus läbi lüüa. Noorte naiste seas, kes soovisid tulevikus omada vähemalt keskharidust, olid populaarsed ametikohad näiteks lavastaja, fotograaf ning juuksur. Samuti leidis ka erialasi, mis vajaksid kõrgemat ülikoolikraadi, näiteks meditsiin. Kutseharidusega oleksid tulevikus rahul vaid 3 naissoost vastanut ning nemad oma tuleviku töökoha osas veel kindlaid vastuseid ei andnud. Kõrgharidust tulevikus soovivate neiude vastustest selgus, et enim huvi tuntakse advokatuuri, ettevõtluse, turundus kui ka õpetajaameti vastu. Teisalt leidis ka neid, kes sooviks tulevikus näha ennast kas IT või riigikaitse sektoris. Huvitav oli asjaolu, et ka 23 ja 24-aastaste vastajate seas leidis neid, kes pole siiani oma tuleviku töö osas selgusele jõudnud. Mitmed noored pidasid siinkohal ametinimetusest olulisemaks tööd, mis ei oleks piiritletud kindlate kellaegadega ning mis tagaks tulevikus hea majandusliku stabiilsuse. Autor arvates oli meeldiv tõdeda, et paljud 16-

24-aastased naisterahvad on juba praegu leidnud endale töökoha, kus nad on rahul ning soovivad tulevikus karjääri teha.

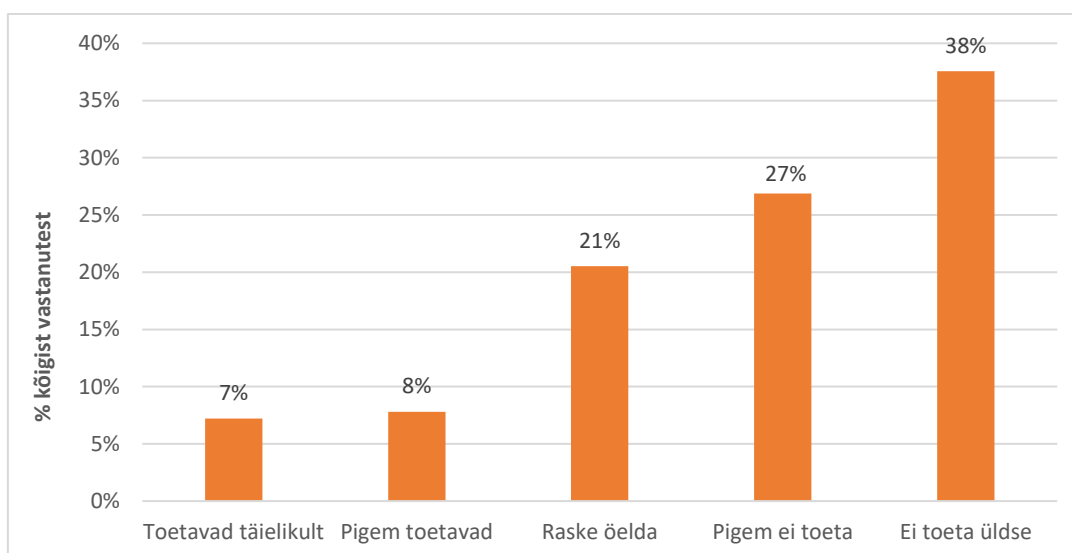
Nagu ka muudel elulistel teemadel, ei puudu ka tuleviku töökoha osas erinevused nais- ja meessoos vahel. Kui naiste hulgas leidis palju neid, kes sooviksid ennast tulevikus advokaadina näha, siis meesvastanute hulgast soovis vaid üks tulevikus advokatuuri tööle asuda. Sama võib öelda ka õpetajaameti kohta, mis on paljude neiude seas potentsiaalseks töökohaks tulevikus, meeste vastuste hulgast leida vaid üks, kes seda ametikohta proovida sooviks. Keskhariidusega leppivad noored näevad ennast tulevikus kas koolitaja, tätoveerija või arendaja rollis. Nende puhul, kes soovivad tulevikus vähemalt kõrgharidust omada, käis palju läbi soov teha karjääri mõnes IT ettevõttes või tarkvaraarendaja rollis. Sarnaselt õrnema sugupoole esindajatele, tunnevad ka mehed, et ettevõtlikus võiks olla üks nendest valdkondadest, kuhu poole tulevikus suund võtta. Vastupidiselt 23–24-aastastele naistele, ei leidnud meeste seas ühtegi vastajat, kes ei oskaks anda vastust oma tuleviku töökoha osas. Ei puudunud vastajate hulgast ka programmeerija ja inseneri elukutse huvilised. Noormeeste hulgas leidis neid, kes peavad olulisemaks, et töökoht oleks meelepärane ning ei hakkaks kehtestama piiranguid eraelule.

Järgmisele küsimusele, mida peavad noored ise oluliseks tööturule sisenedes, said vastajad valida etteantud valikute seast nii mitu sobivat vastust, kui õigeks pidasid. Analüüsides saadud tulemusi, oli populaarseimaks kriteeriumiks töö sisu, mis kõnetaks ja pakuks väljakutseid (92,5%). Samuti käis 91,9% noore vastustest läbi variant „motiveeriv töötasu“ ning 85,5% vastaja ankeet valikuvarianti „tore ja hooliv meeskond“. Täpsemad tulemused antud küsimusele on välja toodud Lisas 5.

Sarnaselt töö teoreetilisele osale selgus ka uurimuses, et tänapäeva noored ei lähtu kindlasti oma tööalastel valikutel vanemate praegusest töökohast. Antud uurimuses tundsid nii 194 noort, mis moodustas tervest valimist rohkem kui poole. Kui vaadelda saadud tulemusi eraldi nii meeste kui naist osas, moodustasid vastused mõlemal juhul sama suure osakaalu ehk 56% kummastki tervikust. Vaid üks noormees ja neiu tunnistasid, et teevad oma valikuid tööturul lähtuvalt vanemate tehtud valikutest ehk praegusest ametinimetusest ning mõlemal juhul oli vastanute vanematel omandatud kas kesk- või algharidus. Huvitav on aga asjaolu, et näiteks neiu, kes soovib tulevikus karjääri teha mõjutatuna oma vanemate praegusest töökohast, teenivad mõlemad tema vanemad alla Eesti keskmise palga ning omavad keskhariidust. Neiu endal on aga kindel soov tulevikus olla kõrgharitud. 16% noortest tõdesid, et antud küsimusele on neil raske konkreetset

vastust anda. Millegist võib järeldada, et tuleviku karjääriplaanid küll kattuvad vanemate omaga, kuid raske on defineerida, kas tegu on omaenda soovidega või omavad vanemad tõesti olulist rolli selles.

Vanemad peaks olema üheks esimeseks tugisambaks noorte elulistes valikutes, seetõttu oli ka autori soov teada saada, kuivõrd head tuge/nõu pakuvad vanemad noortele töökoha valikul. Kõigist vastanutest moodustasid vaid 7% need noored, kes tõesti tunnevad, et nende vanemad toetavad neid täielikult nende karjäärivalikutes. Otsides erinevusi soolises osas, leidub naisi 13% rohkem kui mehi, kes tunnevad vanemate tuge täielikult. Siinkohal võib ka järeldada, et naised kui õrnema soo esindajad, vajavad otsuste tegemisel rohkem nõu ja abi, kui seda vajavad mehed. Noored, kelle arvates vanemaid neid kas üldse või pigem ei toeta, moodustasid vastanute seas suurima osa ehk 65%.

Joonis 2. Kuivõrd head tuge pakuvad vanemad noortele töökoha valikul

Allikas: Autori arvutused

Järgnevalt soovis autor vastajate hinnanguid järgmistele väidetele seoses vanemate mõjuga noorte valikutele tööturul (Tabel 2):

1. Vanemate eriala mõjutab (suunab) lapse eriala valikut.
2. Vanematel on õigus sekkuda minu karjäärivalikut puudutavatesse otsustesse.
3. Vanemate sekkumine minu ametivalikusse on kui sekkumine mu eraellu.

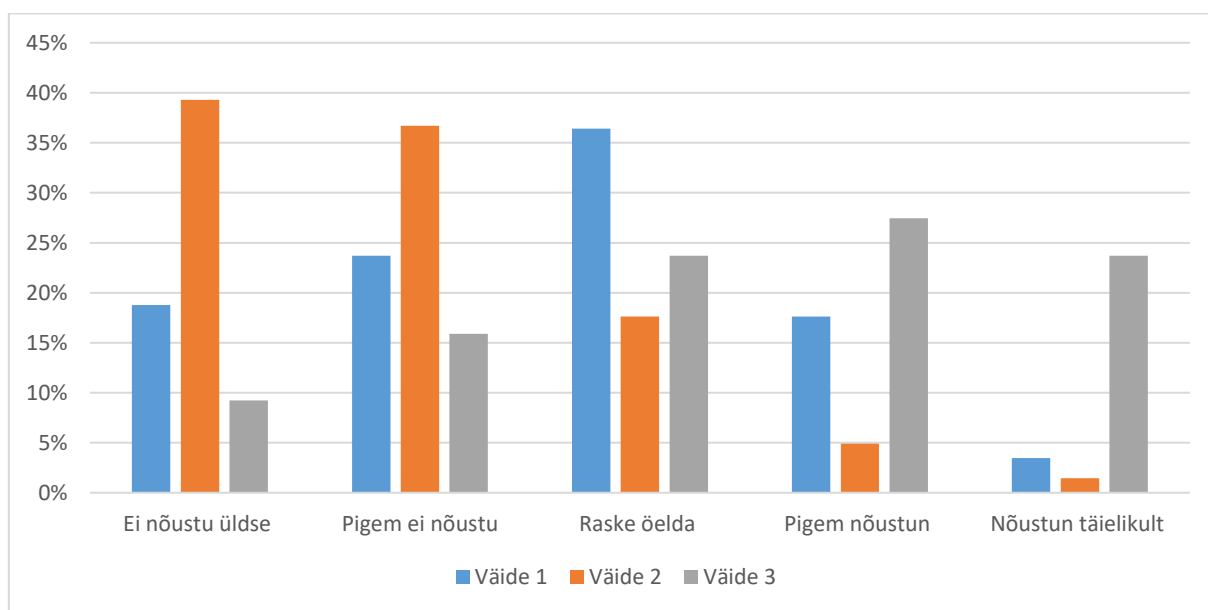
Tabel 2. Tänapäeva noorte hinnangud väidetele, mis on seotud vanemate mõju avaldumisega noorte karjäärivalikutele. Välja on toodud tulemuste keskmine, skaalal 1–5 (1 – ei nõustu üldse; 5 – nõustun täielikult) ning standardhälve (SD)

Referentsküsimus	Vastajad	
	keskmine	SD
Väide 1	2,64	1,08
Väide 2	1,92	0,94
Väide 3	3,40	1,26

Allikas: Autori arvutused

Lähtudes saadud tulemustest võib väita, et enim nõustuvad noorem väitega 3, kus hindavad vanemate sekkumist ametivalikutesse kui sekkumist eraellu 3,40 punktiga. „Vanemate eriala mõjutab lapse eriala valikut“ hinnati 2,64 punktiga ning väidet 2 1,92 punkti vääriliselt. Otsides seoseid kolme välja toodud väite vahel, viis autor läbi ANOVA testi, mille tulemusena leidis vähemalt üks paar, mille keskmised on oluliselt erinevad. Seejärel viidi läbi t-testid, mis kinnitasid saadud tulemusi. Kõik testid viidi läbi usaldusnivool 95%.

Põhjalikumad tulemused autori püstitatud väidetele on välja toodud ka alloleval Joonisel 3.

Joonis 3. Noorte vastused autori kolmele püstitatud väitele

Allikas: Autori arvutused

Küsimusele, milline kriteerium peaks noorte vanemate arvates olema nende tulevasel erialal täidetud, said vastajad valida mitmete etteantud valikute seast sobivaima. Kõige enam ehk 42,3% oli neid noori, kelle vanemate arvates oleks peamiseks kriteeriumiks töö sisu: et see kõnetaks, oleks noore jaoks huvitav ning kõige selle kõrvalt pakuks ka väljakutseid. 34,8% leidis neid vastajaid, kelle vanemad peavad esmatähtsaks motiveerivat töötasu ning 9% noortest tunnevad, et karjääritegemise võimalus on see, mida nende emad ja isad hindavad kõrgelt. Ülejäänud osa moodustasid noorte endi lisatud vastusevariandid, mida antud küsimuse puhul leidis mitmeid kümneid. Näiteks tunnistasid paljud, et antud teema pole nende perekonnas kunagi jutuks tulnud ning seni, kuni ise ollakse töökohal õnnelik, pole ka vanematel põhjust sekkumiseks. Samuti leidis neid vanemaid, kelle arvates peaks olema määravaks kriteeriumiks kindlustunne, et valitud erialal tööd jagub ning palk oleks piisav, et ära elada. Kui jätta esimesed kolm populaarsemat vastust kõrvale, moodustavad siiski suure osa tervikust need noored, kelle vanemate tähtsaimaks kriteeriumiks on lapse enda rahulolu ja õnn. Antud küsimus seostub autori kolmanda püstitatud hüpoteesiga, milleks oli järgnev: Vanemate peamiseks kriteeriumiks noorte töökoha valikul on motiveeriv töötasu. Siinkohal tuleb hüpotees ümber lükata, sest nagu eelnevalt selgus, oli vanemate arvates esmatähtsaks kriteeriumiks hoopis töö sisu. Põhjalikumad tulemused antud küsimusele on toodud välja Lisas 5.

Järgnevalt toob autor välja noorte poolt enim valitud vastused küsimusele „Millist eriala soovitaksid vanemad Teile esmajoones?“:

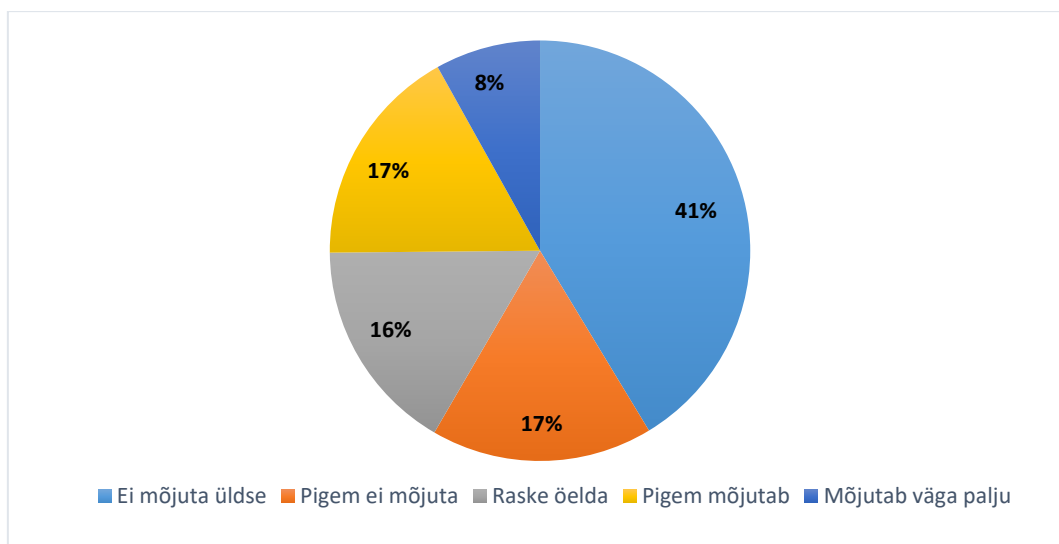
- arst;
- õpetaja;
- IT spetsialist;
- õigusteadus;
- ei soovitagi.

Ametid, mida vanemad noortele kindlasti ei soovita:

- õpetaja;
- klienditeenindaja/poemüüja;
- lihttööline;
- koristaja.

3.3.3. Noorte valikud tööturul mõjutatuna vanemate haridustasemest

Üheks seatud eesmärgiks oli välja selgitada, kui palju mõjutavad või ka suunavad noorte valikuid tööturul vanemate sotsiaalmajanduslikud faktorid, milleks said antud töö puhul valitud elatustase ja haridustase. Alustuseks analüüsiti tulemusi haridustaseme kohta, kus kõige rohkem ehk 41% leidis neid noori, kes tunnevad, et vanemate omandatud haridustase ei mõjuta üldse nende tuleviku valikuid tööturul. Antud küsimuse puhul võib olla määrav ka asjaolu, et tihti ei osata ise välja tuua teatud mõjutegureid, kuid siiski tegutsetakse alateadvuses nendest lähtuvalt. Neil noortel, kelle arvates vanemate omandatud haridustase mõjutab nende valikuid vähemalt 75% määral, on enamikul vanematest omandatud elujooksul kõrgharidus ning 94% nendest noortest soovivad sammuda haridusteel vanemate jälgedes. Täpsemad tulemused on toodud Joonisel 4.

Joonis 4. Kuivõrd mõjutab (suunab) noorte valikuid tööturul vanemate omandatud haridustase
Allikas: Autori arvutused

Järgnev tabel kajastab vastuste kirjeldavat statistikat küsimustele, mis puudutavad vanemate omandatud haridus- ja elatustaseme mõju (suunamist) noorte karjäärivalikutele. Andmeid analüüsib autor ANOVA testiga. Haridus- ja elatustaseme vahelise seose välja selgitamiseks kasutati t-testi. Saadud tulemused on välja toodud all olevas Tabelis 3.

Tabel 3. Noorte vastused vanemate haridus- ja elatustaseme mõju avaldumisele noorte valikutesse tööturul. Välja on toodud tulemuste keskmine, skaalal 1–5 (1 – ei mõjuta üldse; 5 – mõjutab täielikult) ning standardhälve (SD).

Referentsküsimus	Vastajad	
	keskmine	SD
Kuivõrd mõjutab noorte valikuid tööturul vanemate omandatud haridustase	2,341	1,368
Kuivõrd mõjutab noorte valikuid tööturul vanemate omandatud elatustase	3,223	1,370

Allikas: Autori arvutused

Järgnev hüpotees püstitati vanemate haridus- ja elatustaseme mõju avaldumise kohta:

H0: Tänapäeva noorte valikuid tööturul ei mõjuta rohkem vanemate elatustase kui haridustase.

H1: Tänapäeva noorte valikuid tööturul mõjutab rohkem elatustase kui haridustase.

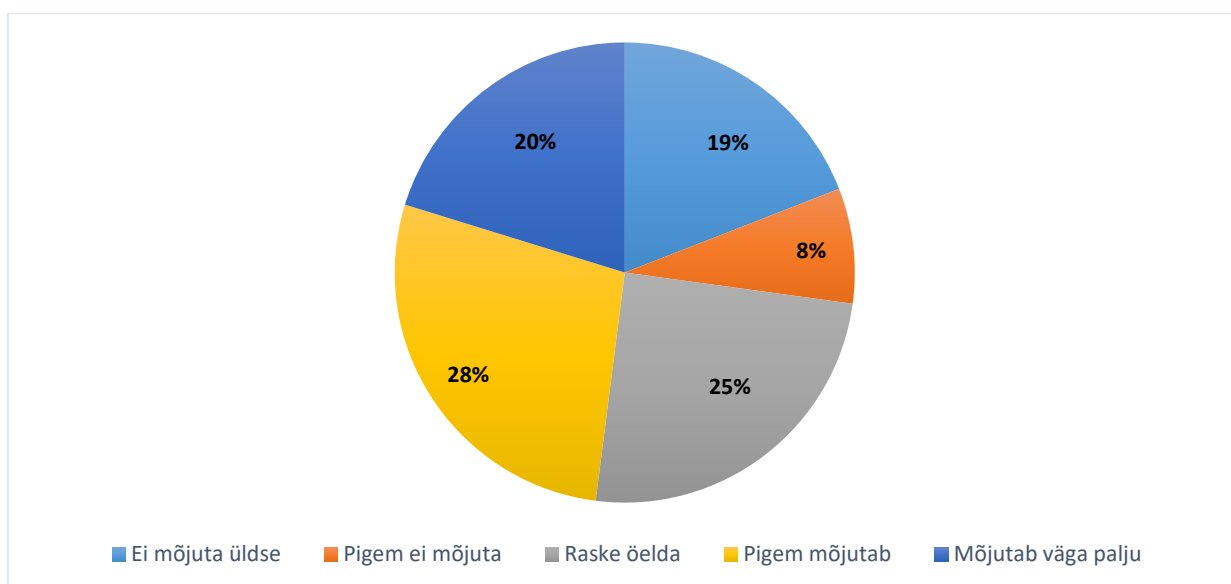
Toetudes ANOVA testi tulemustele, $F(71,02) > F_{\text{krit}}(3,86)$, võib vastu võtta hüpoteesi H1 ehk tänapäeva noorte karjäärivalikuid mõjutab rohkem vanemate elatustase kui omandatud haridus (Lisa 7). Vanemate haridustaseme mõju noorte valikutele hinnati 2,341 punkti vääriliselt ning elatustaseme mõju 3,223 vääriliselt.

Otsides järgnevalt seoseid vanemate haridustaseme ja noorte potentsiaalsete tuleviku töökohtade vahel, saab välja tuua järgnevad tulemused:

- Noored, kelle valikuid tööturul vanemate omandatud haridustase väga palju mõjutab ning kelle mõlemad vanemad omavad kõrgharidust, soovivad ka ise ennast tulevikus näha mõnel kõrgharidust nõudval ametikohal. Mitmed noored on välja toonud advokaadi, teaduri või IT-arhitekti ametikoha, leidub ka mitmeid ettevõtte juhte ja arste. Ka nende vanematel on praegu kõrgelt hinnatud töökohad.
- Noortel, keda vanemate haridustase karjäärivalikutes pigem üldse ei mõjuta ning kelle mõlemad vanemad omasid keskkharidust, olid tuleviku töökohtadena välja toodud sarnaselt eelnevale kõrgepalgalised ametikohad: jurist, finantsjuht, teadlane jms. Antud noorte vanemate erialad olid aga vastupidised noorte soovidele: emade osas jäid silma ametinimetused nagu õpetaja, koristaja või liinitöoline, isade puhul rekkajuht, põllumees või korstnapühkija.

3.3.4. Noorte valikud tööturul mõjutatuna vanemate elatustasemest

Teiseks vaadeldavaks sotsiaalmajanduslikuks faktoriks sai valitud elatustase. Selleks, et varasemalt seatud hüpoteesi kas kinnitada või ümber lükata, pidi autor analüüsima ka vanemate elatustaseme mõju noorte valikutele tööturul. Kui eelnevas lõigus tuli välja, et kõige rohkem leidub neid noori, kelle karjäärivalikuid vanemate haridus ei mõjuta üldse, siis elatustaseme puhul on lõviosa neid vastajaid, keda see pigem mõjutab. Minnes siinkohal veel pisut süvitsi, võib välja tuua, et antud valik oli populaarseim ka neiude seas. Seevastu oli noormeeste puhul enamjagu neid, kelle jaoks oli raske antud küsimusele vastust leida. Peaaegu võrdselt leidis vastajaid, kes vanemate elatustaseme mõju kas täielikult omaks võtavad või vastupidiselt eemale lükkavad. Antud tulemused on kajastatud ka autori poolt koostatud Joonisel 5.

Joonis 5. Kuivõrd mõjutab (suunab) noorte valikuid tööturul vanemate elatustase

Allikas: Autori arvutused

Lähtudes eelnevast küsimusest „Kuivõrd mõjutab noorte valikuid tööturul vanemate elatustase?“, otsiti järgnevalt kahe vastandliku vastusevariandi vahelist seost, mida hinnatakse kontingentsuskordaja (Q) järgi. Tunnuse „mõjutab“ alla on kokku pandud vastusevariandid „pigem mõjutab“ ning „mõjutab täielikult“. „Ei mõjuta“ alla on koondatud vastused „pigem ei mõjuta“ ja „ei mõjuta üldse“. Arvutustest jäeti kõrvale need, kelle jaoks oli vastust antud küsimusele raske anda. Leitud seost kirjeldab Tabel 4.

Tabel 4. Küsimuse „Kuivõrd mõjutab noorte valikuid tööturul vanemate elatustase?“ põhjal läbi viidud nelikkorrelatsioon kahe vastandliku tunnuse vahel: mõjutab; ei mõjuta ning naine; mees.

Kuivõrd mõjutab noorte valikuid tööturul vanemate elatustase?		
	mõjutab	ei mõjuta
Naine	132	70
Mees	34	23
Kontingentsuskordaja (Q)	0,216	

Allikas: Autori arvutused

Tabel 5. Küsimuse „Kuivõrd mõjutab noorte valikuid tööturul vanemate haridustase?“ põhjal läbi viidud nelikkorrelatsioon kahe vastandliku tunnuse vahel: mõjutab; ei mõjuta ning naine; mees.

Kuivõrd mõjutab noorte valikuid tööturul vanemate haridustase?		
	mõjutab	ei mõjuta
Naine	68	154
Mees	19	47
Kontingentsuskordaja (Q)	0,017	

Allikas: Autori arvutused

Leitud kontingentsuskordaja vanemate elatustaseme mõju kohta saadi 0,216, mis näitab nõrka seost. Sama näitaja vanemate haridustaseme kohta tuli 0,017, mis viitab pea olematule seosele.

Järgmiseks võttis autor analüüsida noored, kelle arvates mõjutavad vanemate elustandardid nende karjäärivalikuid väga palju ning nende vanemate hetkel teenitava palgataseme. Kõigi vaatluse all olevate noorte emade ja isade seas kuulus enamus neile, kes tänasel päeval teenivad üle Eesti keskmise palka, seda vastavalt 34% emade ning 59% isade seas. Seepärast noored, kellele vanemad on võimaldanud tänu oma kõrgele palgale paremaid elutingimusi, soovivad seda kõike pakkuda ka tulevikus oma lastele. Kolmandik tervikust kuulus emadele, kelle teenitav palk jääb alla Eesti praeguse keskmise ning 27% emadest toovad koju keskmise palganumbri. Kui emade puhul olid osakaalude vahel küllaltki väiksed vahed, siis isade puhul moodustasid osade suurusjärjestuses teise koha keskmist teenivad mehed. Võrdlemisi vähe oli neid isasid, kelle palk jääb alla Eesti keskmise (9%), mis võrreldes emadega on 3 korda väiksem. Uurides noortelt nende vanemate palganumbri kohta, olid mitmed noored pidanud kasutama ka vastusevarianti „muud“, kus toodu välja näiteks töövõimetuspension.

Vastupidiselt eelnevale analüüsitakse töös järgmiseks vaid neid vastajaid (19%), kelle puhul vanemate elatustase nende valikuid karjääri osas üldse ei mõjuta. Noorte, kelle vanemate elatustase mõjutab neid väga palju, emad ja isad teenisid enamuses üle Eesti keskmist palka. Teisalt nende

vastajate puhul, kelle vanemate elujärg neid üldse ei mõjuta, on enim neid emasid ja isasid, kes teenivad alla Eesti keskmise. Selle põhjal võib järeldada, et alla keskmise teenitava palgaga suudavad tänapäeva vanemad niivõrd edukalt ära elada, et nende lapsed pole siiani kordagi pidanud tundma, et soovivad omaenda tulevikus vanemate praegusest palgast rohkem teenida. Veerand vanematest teenivad üle Eesti keskmise palga ning ka antud juhul toovad selle koju pigem isad kui emad.

Sarnaselt haridustaseme peatükile, uuris autor ka vanemate elatustaseme ja noorte valikute vahel uuringust välja kujunenud seosed. Antud tulemused on välja toodud järgnevates punktides:

- Noored, kelle karjäärivalikuid vanemate elatustase väga palju mõjutab, moodustasid kõigist noortest vaid ühe viiendiku. Nende emad ja isad teenivad tänasel päeval enamjaolt üle Eesti keskmist palka ning seda rohkem isade seas kui emade. Kitsendades valimi vaid nende noorte peale, kelle mõlemad vanemad toovad koju üle Eesti keskmise palganumbri, on noorte soov tulevikus leida tööd näiteks advokaadi, tippjuhi või ettevõtjana. Võttes nüüd vastupidiselt vaatluse alla need, kelle nii ema kui isa teenivad alla keskmise palka, on ka ametikohtade osas vastused teised ning pooled vastustanutest tõdevad, et töökoha osas pole neil veel aimugi.
- Need vastajad, kelle vanemate elatustase nende töövalikuid kohe üldse ei mõjuta, moodustasid tervikust sama suure osa, kui noored, keda elatustase väga palju mõjutab. Vanemate teenitavad palganumbrid on aga teised. Kui isade puhul oli siiski läbivaks valikuks üle keskmise palgatase, siis emad teenisid suures osas alla Eesti keskmist palka. Vaadeldes vaid neid vastajaid, kelle mõlemad vanemad teenivad praegusel ajal alla keskmise, on väljatoodud erialade hulgas administraator, treener või kaitseväelane. Teisalt need, kelle mõlemad vanemad teenivad üle keskmise palganumbrit, unistavad tulevikus arhitekti, personalijuhi või koguni kaitseministeeriumis karjäärist.

3.4. Järeldused

Analüüsidest vastuseid koostatud ankeetküsimustikule selgus, et kuigi tänapäeva noorte arvates ei mõjuta vanemad nende elulisi valikuid, on siiski 90el protsendil noortest soov tulevikus omada kõrgharidust. Sarnasele tulemusel jõudis ka Marina Jakovenko (2014) oma lõputöös, kus kõrghariduse omandamisega soovisid jätkata 92% kunagistest gümnasistidest. Otsides erinevusi vanemate mõju avaldamises noorte valikutele, sai püstitatud ka hüpotees, mille tulemusel selgus,

et emad tõesti mõjutavad noorte valikuid rohkem kui isad. Vaadeldes vastanute valikuid tööturul, leidis huvilisi igale erialale: alustades juuksuritest ning lõpetades advokaatide ja IT spetsialistidega. Välja võis tuua erinevusi ka nais- ja meessoos vahel, kus erialaste valikute tegemisel lähtuti paljuski oma olemusest. Liikudes koolist tööturule, peetakse olulisimaks kriteeriumiks kõnetavat ja väljakutsuvat töökohta ning seda nii vanemate kui ka noorte seisukohast. Ka motiveeriv töötasu ja tore meeskond on noorte silmis kõrgelt hinnatud.

Käesoleva bakalaureuse töö peamiseks eesmärgiks oli vaadelda vanemate omandatud haridustaseme ning elatusaseme mõju laste karjäärivalikutele. Vanemate omandatud haridustase enamik noori siiski ei mõjuta. Kui hariduse täielikku mõju tunnetavad vaid 8% vastanutest, siis elatusaseme puhul leidis neid noori lausa 20%. Kahe valitud sotsiaalmajandusliku faktori mõju hinnati ka aritmeetiliste keskmist kui ka ANOVA testi abil, mis mõlemad kinnitasid tõsiasja, et vanemate elatusaseme omab noorte valikutele suuremat mõju kui haridustase. Nelikkorrelatsiooni abil otsitud seoseid kahe vastandliku tunnuse vahel, esines elatusaseme puhul kahe tunnuse vahel nõrk seos, haridustaseme puhul aga pea olematu.

KOKKUVÕTE

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas ja millisel määral sõltuvad tänapäeva noorte valikud tööturul vanemate sotsiaalmajanduslikest faktoritest. Autor soovis uurida lähemalt, kas vanemate mõju noorte karjäärivalikutele on ühene või mõjutavad emad ja isad noori nende valikutes erinevalt. Lisaks eesmärkidele said töö sissejuhatuses püstitatud kolm hüpoteesi, millele autor töö käigus vastuseid otsis. Selleks, et töö püsiks raamides, said välja toodud ka uurimisküsimused.

Käesoleva töö alguses püstitati kolm hüpoteesi:

1. Emad mõjutavad noorte valikuid rohkem kui isad.
2. Tänapäeva noorte valikuid tööturul mõjutab rohkem vanemate elatustase kui haridustase.
3. Vanemate peamiseks kriteeriumiks noorte töökoha valikul on motiveeriv töötasu.

Uurimistöö jagunes kolmeks osaks. Töö esimeses osas andis autor ülevaate tööturu käsitlustest nii mikro- kui ka makromajanduses ja noorte osakaalust igapäevases tööelus. Lisaks keskenduti noorte tööle siirdumist mõjutavatele teguritele, nende valikutest karjäärimaastikul ning toodi välja, millised on tänapäeva noore ootused tulevasele tööandjale ning vastupidi. Teise osa tööst moodustasid peatükkidena noorte tööturu valikute mõjutajad, seda nii perekonna, lähedaste, õpetaja, praktilise kogemuse kui ka meedia näitel. Antud osa lõpetas autor ülevaatega kahele varasemale uurimusele, millest üks viidud läbi siinsamas Eestis ning teine välisriigis. Uurimistöö viimane osa puudutas ainult autori läbiviidud empiirilist analüüsi: valimi ja meetodika analüüs, uurimuse tulemused ning järeldused.

Töö esimese hüpoteesi ehk emad mõjutavad noorte valikuid rohkem kui isad, sai autor vastu võtta. Antud tulemust kinnitasid nii protsentanalüüs kui ka ühe faktoriga ANOVA test, kus püstitatud hüpoteesipaarist jäi püsima H1. Ka aritmeetilisi keskmiseid analüüsides hindavad noored emade poolt avalduvat mõju 2,68 ning isade poolt avalduvat mõju 2,26 punkti vääriliselt.

Hüpoteesile, et noorte karjäärivalikuid tööturul mõjutab rohkem vanemate elatustase kui haridustase, leidis autor ankeedi vastuseid analüüsisid kinnitust. Noored, kes tunnevad, et vanemate omandatud haridustase kas pigem mõjutab või mõjutab täielikult, moodustasid kõigist vastanutest veerandi (vastavalt 17% ja 8%). Elatustaseme puhul leidis neid noori aga vastavalt 28 ja 20 protsenti, mis kokku moodustasid kõigist vastanutest pea poole. Ka teise hüpoteesi puhul viidi läbi ANOVA test, mis saadud tulemusi kinnitas.

Viimase hüpoteesi „Vanemate peamiseks kriteeriumiks noorte töökoha valikul on motiveeriv töötasu“ pidi autor ümber lükkama. Nimelt leidis neid noori vaid 37%, kelle arvates peavad nende vanemad motiveerivat töötasu töö valikul olulisimaks. Kõige rohkem (40%) leidis aga neid, kelle arvates peavad nende vanemad töötasust tähtsamaks töö sisu, et see kõnetaks ning oleks huvitav ja väljakutsuv.

Nii käesoleva kui ka kõigi samateemaliste uurimuste tulemused võiksid jõuda õppeasutustesse, eelkõige põhikooli ja gümnaasiumisse, kus toimuvad siiani lastevanemate koosolekud. Seda eelkõige eesmärgil, et tänapäeva vanemad muutuksid ise teadlikumaks, oskaksid noortele vajadusel rohkem toeks olla ja neid erialastel valikutel toetada.

Lõpetuseks soovitab autor järgnevate uuringute puhul leida rohkem vastajaid ka kutsekoolidest, mis antud töö puhul jäi väheseks. Süvitsi võib minna ka haridustasemete kaupa ning vaadelda vanemate sotsiaalmajanduslike faktorite mõju erinevusi gümnaasiumis, kutsekoolis ja ülikoolis. Lisaks soovitab autor tulemuste täpsemaks analüüsiks ka kõrghariduse jaotamist, näiteks kõrghariduse esimene tase (bakalaureusekraad) ning kõrghariduse teine tase (ehk magistri- ja doktorikraad).

SUMMARY

CHOICES OF THE YOUTH IN THE LABOUR MARKET BASED ON THE SOCIO-ECONOMIC FACTORS OF THE PARENTS

Karin Talving

The aim of this bachelor's thesis was to find out if and on what extent are the choices of the youth affected by their parents' socio-economic factors. And on another hand, the author wanted to take a closer look on parents' influence to their children - is it similar with all households or are the parents affecting their children differently with their career decisions. Alongside the aims of this thesis, the author was searching answers for two hypothesis that were put forward in the introduction.

The three hypothesis that were put forward:

1. Mothers influence the choices of the youth more than fathers.
2. Today's youth are affected more by their parents' standard of living than their level of education.
3. The biggest priority to the parents is that the chosen job would give the young a motivating pay.

The bachelor's thesis was divided into three parts. In the first part of the thesis, the author gave an overview about micro and macro economy in the approach of the labour market and the overview of the percentage of the youth in the life of work on the daily. Also there was given an overview about the reasons for the youth to start working, about their choices in the career field and there were brought out the expectations of today's youth for the employer and vice versa. The second part of the thesis consisted of chapters which explained the influences on the youths choices with the labour market. There was explained the influence of the parents and close ones, teachers and career counselors, practical experience and also the influence of the media. The author ended the second part with an overview of two previous studies, one of which was carried out in Estonia and

the second one abroad. The last part of the thesis consisted only of an empirical analysis carried out by the author.

The first hypothesis of the thesis was proven correct by the author. The fact that mothers do influence the choices of the youth more than the fathers was confirmed by percentage analysis and one-factor ANOVA test, where out of two hypothesis only one, H1, was confirmed. When analysing arithmetic averages, the youth rate the influence of their mothers with 2,68 and the influence by the fathers with 2,26 points.

The hypothesis that the youths career decisions are more strongly influenced by their parents' standard of living than by their level of education was confirmed by the author's analysis of the analysis answers. The youth that feel that their parents' level of education rather influences or entirely influences their choice of a job, account for a quarter of all respondents (accordingly 17% and 8%). With the influence of the standard of living, the youth gave together almost half of all the respondents with 28 and 20 percent. ANOVA test was also carried out for the second hypothesis to confirm the results.

The last hypothesis „the biggest priority to the parents is that the chosen job would give the young a motivating pay” had to be refuted by the author. There was only 37% of the youth who thought that their parents consider a motivating pay to be the most important thing while choosing a job. There were more people who thought (40%) that the most important thing for their parents with their decision of a job is the nature of the job because it should be interesting and also challenging. The results of this and similar studies should make their way into schools, more specifically primary schools and secondary schools, where the results should come useful in parent meetings. The main goal of this would be to make today's parents more aware and that would give them the chance to support the youth more and help them with professional choices.

For closure the author would have liked to expand the analysis more into vocational schools, because with this thesis, it was lacking a bit. It is also possible to go in depth by the level of education and examine the influence of the parents' socio-economic factors in secondary school, vocational school and in universities. In addition the author recommends dividing higher educational levels for more specific analysis of the results, for example the first level of higher education (bachelor's degree) and the second level of higher education (master's degree and PhD).

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Alkhelil, A. H. (2016). The relationship between personality traits and career choice: A case study of secondary school students. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 5(2), 2226-6348.
- Allaste, A.-A., Beilmann, M., Idnurm, T., kalmus, V., Kiisel, M., Nugin, R., Pirk, R., Saarsen, K., Tiidenberg, K., Tammsaar, H., Toots, A. (2018). *Noorteseire aastaraamat 2017-2018: Noored ja osalus*. Tallinn: AS Pakett.
- Arif. S., Iqbal, J., Khalil, U. (2019). Factors Influencing Students' Choices of Academic Career in Pakistan. *FWU Journal of Social Sciences*, 13 (1), 35–47.
- Bandara, A. (2018). *Youth labor market expectations and job matching in sub-Saharan Africa: evidende from school-to-work transition surveys*. Kättesaadav: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00036846.2018.1512742>, 6. mai 2020.
- Cefalo, R., Scandurra, R., Kazepov, Y. (2020). Youth Labor Market Integration in European Regions. *Sustainability*, 12 (9), 1–18.
- Cortez, D. S. (2019). *Roles of teachers in the students's career path*. Kättesaadav: http://www.depedbataan.com/resources/4/roles_of_teachers_in_the_students_career_path.pdf, 12. mai 2020.
- Elevant, L., Visamaa, K., Rinne, S., Aro, M. (2006). *Noored ja tööturg: Noorsootöö vaatenurgast*. Tallinn: EBS Print.
- Ermisch, J., Francesconi, M. (2001). *The effect of parents' employment on outcomes for children*. Kättesaadav: <https://www.jrf.org.uk/report/effect-parents-employment-outcomes-children>, 30. aprill 2020.
- Greenlaw, S. A., Shapiro, D. (2014). *Principles of Microeconomics*. USA: OpenStax.
- Gwelo, A. S., (2019). Determinants of career choice among University students. *Malaysian online journal of educational Management (MOJEM)*, 7 (1), 1–19.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn. Kirjastus: 180,1 188, 206.
- Hoy, W. K. (2010). *Quantitative Research In Education: a primer*. SAGE publications, Inc.
- Hsin, A., Felfe, C. (2014). *When Does Time Matter? Maternal Employment, Children's Time With Parents, and Child Development*. Kättesaadav: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13524-014-0334-5>, 30. aprill 2020.

- Ikonen, K., Leinonen, R., Asikainen, M. A., Hirvonen, P. E. (2017). The influence of parents, teachers, and friends on ninth graders' educational and career choices. *International Journal of Gender, Science and Technology*, 9 (3), 316–338.
- Issa, A. O., & Nwalo, K. I. N. (2008). Factors affecting the career choice of undergraduates in Nigerian library and Information Science schools. *African Journal of Library, Archives & Information Science*, 18 (1), 27-37.
- Jakovenko, M. (2014). *Narva linna gümnaasiumi lõpetajate karjäärivalikuid mõjutavad tegurid*. (Bakalaureusetöö) Tartu Ülikooli Narva kolledži ühiskonnateaduste lektoraat, Narva.
- Kaminsky, S. E., & Behrend, T. S. (2015). Career choice and calling: Integrating calling and social cognitive career theory. *Journal of Career Assessment*, 23 (3), 383-398.
- Kerem, K., Keres, K., Randveer, M. (2004). Mikroökonomika alused. Tallinn: Külim.
- Klami, A. Virtanen, S. Kaski, S. (2013). Bayesian Canonical Correlation Analysis. *Journal of Machine Learning Research*. (vol. 14). 965-1003.
- Laughland-Booÿ, J., Mayall, M., Skrbiš, Z. (2014). *Whose choice? Young people, career choices and reflexivity re-examined*. Kättesaadav: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0011392114540671>, 30. aprill 2020.
- Levine, K. J., Hoffner, C. A. Adolescents' Conceptions of Work: What is Learned from Different Sources during Anticipatory Socialization? *Journal of Adolescent Research*, 2006, Vol. 21, No. 6, pp. 647–669.
- Mankiw, N. G. (2016). *Macroeconomics* (9th Edition 2016). Worth Publishers.
- Mägi, E., Nestor, M. (2012). *Koolilõpetajad ja nende karjäärivalikud: Keskhariidusastme lõpetajate valikute uuringu lõpparuanne*. Tartu: Ecoprint.
- Noshina, S., Mian Ahmad, H., Irfan, S., Rao Majid, S. (2014). Career Selection: Role of Parent's Profession, Mass Media and Personal Choice. *Bulletin of Education and Research*, 36 (2), 25–37.
- OECD (2020). Employment rate by age group. OECD Labour: Labour market statistics (database) [Online]. Kättesaadav: <https://data.oecd.org/emp/employment-rate-by-age-group.htm>, 11. mai 2020.
- Rode, S. (2012). *Advanced Macroeconomics* (2012). Ventus Publishing ApS.
- Romer, D. (2012). *Advanced Macroeconomics* (4th Ed.) New York, USA: McGraw Hill.
- Sauga, A. (2020). *Statistika: Statistika õpik majanduseriala üliõpilastele* (tr. 2). Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus.
- Zafar, M. (2019). Career Guidance in Career Planning among Secondary School Students. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 5 (1), 1-8.

Ulrich, A., Frey, A., Ruppert, J.–J. (2018). The Role of Parents in Young People's Career Choices in Germany. *Psychology*, 9 (8), 1–13.

Õun, K. (2009). *Statistika ja andmetöötlus IV loeng: Tunnuste vahelised seosed ja korrelatsioon*. Kättesaadav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/10099/tunnused_korrelatsioon.swf, 14. mai 2020.

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsimustik. Noorte valikud tööturul lähtuvalt vanemate sotsiaalmajanduslikest faktoritest

Teie vanus?

Teie sugu?

- Naine
- Mees

Hetkel õpite:

- Tallinna Tehnikaülikool
- Tartu Ülikool
- Läänemaa Ühisgümnaasium
- Tallinna 32. Keskkool
- Tallinna Tööstushariduskeskus
- Tartu Tamme Gümnaasium
- Haapsalu Kutsehariduskeskus
- Viljandi Kutseõppekeskus
- Hiiumaa Ametikool
- Valgema Kutseõppekeskus

Tulevikus olete rahul, kui omate vähemalt:

- Keskharidust
- Kutseharidust
- Kõrgharidust
- Muu

Lisa 1 järg

Millisel töökohal soovite tulevikus töötada?

Teie ema omab:

- Algharidust
- Keskhariidust
- Kutseharidust
- Kõrgharidust
- Muu

Teie ema töötab hetkel (kellena?)

Teie ema teenib hetkel:

- Miinimumpalka (alates 01.01.2020 584€ bruto)
- Alla Eesti keskmist palka
- Eesti keskmist palka (2019 aasta keskmine brutotööpalk oli 1407€)
- Üle Eesti keskmist palka
- Muu

Teie isa omab:

- Algharidust
- Keskhariidust
- Kutseharidust
- Kõrgharidust
- Muu

Teie isa töötab hetkel (kellena?)

Teie isa teenib hetkel:

- Miinimumpalka (alates 01.01.2020 584€ bruto)
- Alla Eesti keskmist palka
- Eesti keskmist palka (2019 aasta keskmine brutotööpalk oli 1407€)

Lisa 1 järg

- Üle Eesti keskmist palka
- Muu

Järgnevate küsimuste puhul sai valida viie vastusevariandi seast sobivaim

1-ei mõjuta üldse; 2-pigem ei mõjuta; 3-raske öelda, 4-pigem mõjutab; 5-mõjutab väga palju

1. **Millisel määral mõjutab (suunab) Teie ema Teie õpinguid/valikuid tööturul?** 12345
2. **Millisel määral mõjutab (suunab) Teie isa Teie õpinguid/valikuid tööturul?** 12345
3. **Kuivõrd mõjutab (suunab) Teie valikuid tööturul vanemate omandatud haridustase?** 12345
4. **Kuivõrd mõjutab (suunab) Teie valikuid tööturul vanemate elatustase?** 12345

Järgnevate väidete puhul sai valida viie vastusevariandi seast sobivaim

1-ei nõustu üldse; 2-pigem ei nõustu; 3-raske öelda, 4-pigem nõustun; 5-nõustun täielikult

1. **Minu tulevik sõltub minust endast.** 12345
2. **Eriala valikul võtan kuulda vanemate nõu.** 12345
3. **Vanemate sekkumine minu ametivalikusse on kui sekkumine mu eraellu.** 12345
4. **Vanematel on õigus sekkuda minu karjäärivalikut puudutavatesse otsustesse.** 12345
5. **Vanemate eriala mõjutab (suunab) lapse eriala valikut.** 12345

Järgneva küsimuse puhul sai valida viie vastusevariandi seast sobivaim

1-ei tee; 2-pigem ei tee; 3-raske öelda; 4-pigem teen; 5-teen täielikult

1. **Kas oma valikuid tööturul teete lähtuvalt vanemate tehtud valikutest? (töökoht/ametinimetus)?** 12345

Järgneva küsimuse puhul sai valida viie vastusevariandi seast sobivaim

1-ei toeta üldse; 2-pigem ei toeta; 3-raske öelda; 4-pigem toetavad; 5-toetavad täielikult

1. **Kuivõrd head tuge/nõu pakuvad vanemad Teile töökoha valikul?** 12345

Mida peate oluliseks tööturule sisenedes?

- Motiveeriv töötasu
- Võimalus pidada kodukontorit

Lisa 1 järg

- Töö sisu: et töö kõnetaks, oleks huvitav ning pakuks väljakutseid
- Tore ja hooliv meeskond
- Karjäärivõimalus
- Fikseerimata tööaeg
- Hea juht
- Tööandja poolt pakutavad hüved
- Muu

Järgneva väite puhul sai valida viie vastusevariandi seast sobivaim

1-ei ole otsustanud; 2-pigem ei ole otsustanud; 3-raske öelda; 4-pigem olen otsustanud; 5-olen otsustanud

1. **Olen juba otsustanud, kes minust tulevikus saab/millisel töökohal töötan.** 12345

Minu tuleviku eriala peab olema:

- Hästi tasustatud
- Karjääritegemise võimalustega
- Huvitav
- Ühiskonnas populaarne
- Pole veel otsustanud
- Muu

Millist eriala soovivad Teie vanemad Teile esmajoones?

Miks? (vasta, kui pead oluliseks/tahad eelnevat vastust täiendada)

Millist eriala Teie vanemad Teile kindlasti ei soovita?

Miks? (vasta, kui pead oluliseks/tahad eelnevat vastust täiendada)

Lisa 1 järg

Milline kriteerium peaks vanemate arvates Teie tulevasel erialal kindlasti täidetud olema?:

- Motiveeriv töötasu
- Võimalus pidada kodukontorit
- Töö sisu: et töö kõnetaks, oleks huvitav ning pakuks väljakutseid
- Tore ja hooliv meeskond
- Karjäärivõimalus
- Fikseerimata tööaeg
- Hea juht
- Tööandja poolt pakutavad hüved

Lisa 2. Kogutud vastused ankeetküsimustiku küsimustele noore enda kohta

Teie vanus?	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
16	13	4%
17	34	10%
18	44	13%
19	41	12%
20	54	16%
21	67	19%
22	40	12%
23	35	10%
24	18	5%

Allikas: Autori koostatud

Teie sugu?	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
Naine	267	77%
Mees	79	23%

Allikas: Autori koostatud

Hetkel õpite:	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
32. Keskkoolis	66	19,1%
Läänemaa Ühisgümnaasiumis	44	12,7%
Tartu Ülikoolis	141	40,8%
Tallinna Tehnikaülikoolis	94	27,2%
Tallinna Tööstushariduskeskuses	1	0,3%

Allikas: Autori koostatud

Tulevikus olete rahul, kui omate vähemalt:	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
Keskharidust	28	8%
Kutseharidust	4	1%
Kõrgharidust	310	90%
Muu	4	1%

Allikas: Autori koostatud

Lisa 3. Kogutud vastused ankeetküsimustiku küsimustele noorte vanemate kohta

Teie ema omab:	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
Algharidus	8	2,3%
Keskharidus	68	19,7%
Kutseharidus (k.a. keskeri)	75	21,7%
Kõrgharidus (k.a. rakendus.kõrg, kutsekõrg)	194	56,1%
Muu	1	0,3%

Allikas: Autori koostatud

Teie ema teenib hetkel:	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
Miimumpalka (alates 01.01.2020 584€ bruto)	21	6%
Alla Eesti keskmist palka	108	31%
Eesti keskmist palka (2019 aasta keskmine brutotööpalk oli 1407€)	89	26%
Üle Eesti keskmist palka	83	24%
Muu	45	13%

Allikas: Autori koostatud

Teie isa omab:	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
Algharidus	14	4,0%
Keskharidus	85	24,6%
Kutseharidus (k.a. keskeri)	100	28,9%
Kõrgharidus (k.a. rakendus.kõrg, kutsekõrg)	120	34,7%
Muu	27	7,8%

Allikas: Autori koostatud

Teie isa teenib hetkel:	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
Miimumpalka (alates 01.01.2020 584€ bruto)	6	2%
Alla Eesti keskmist palka	57	16%
Eesti keskmist palka (2019 aasta keskmine brutotööpalk oli 1407€)	66	19%
Üle Eesti keskmist palka	138	40%
Muu	79	23%

Allikas: Autori koostatud

Lisa 4. Kogutud vastused ankeetküsimustiku skaalaküsimustele

Millisel määral mõjutab (suunab) Teie ema Teie õpinguid/valikuid tööturul?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei mõjuta üldse	84	24%
2-pigem ei mõjuta	66	19%
3-raske öelda	100	29%
4-pigem mõjutab	69	20%
5-mõjutab väga palju	27	8%

Allikas: Autori koostatud

Millisel määral mõjutab (suunab) Teie isa Teie õpinguid/valikuid tööturul?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei mõjuta üldse	128	37%
2-pigem ei mõjuta	89	26%
3-raske öelda	61	18%
4-pigem mõjutab	48	14%
5-mõjutab väga palju	20	6%

Allikas: Autori koostatud

Kas oma valikuid tööturul teete lähtuvalt vanemate tehtud valikutest? (töökoht/ametiniimetus)?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei tee	194	56%
2-pigem ei tee	72	21%
3-raske öelda	56	16%
4-pigem teen	22	6%
5-teen täielikult	2	1%

Allikas: Autori koostatud

Kuivõrd head tuge/nõu pakuvad vanemad Teile töökoha valikul?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei toeta üldse	25	7%
2-pigem ei toeta	27	8%
3-raske öelda	71	21%
4-pigem toetavad	93	27%
5-toetavad täielikult	130	38%

Allikas: Autori koostatud

Kuivõrd mõjutab (suunab) Teie valikuid tööturul vanemate omandatud haridustase?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei mõjuta üldse	143	41%
2-pigem ei mõjuta	59	17%
3-raske öelda	57	16%
4-pigem mõjutab	59	17%
5-mõjutab väga palju	28	8%

Allikas: Autori koostatud

Lisa 4 järg

Millisel määral mõjutab (suunab) Teie ema Teie õpinguid/valikuid tööturul?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei mõjuta üldse	84	24%
2-pigem ei mõjuta	66	19%
3-raske öelda	100	29%
4-pigem mõjutab	69	20%
5-mõjutab väga palju	27	8%

Allikas: Autori koostatud

Millisel määral mõjutab (suunab) Teie isa Teie õpinguid/valikuid tööturul?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei mõjuta üldse	128	37%
2-pigem ei mõjuta	89	26%
3-raske öelda	61	18%
4-pigem mõjutab	48	14%
5-mõjutab väga palju	20	6%

Allikas: Autori koostatud

Kas oma valikuid tööturul teete lähtuvalt vanemate tehtud valikutest? (töökoht/ametiniimetuse?)		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei tee	194	56%
2-pigem ei tee	72	21%
3-raske öelda	56	16%
4-pigem teen	22	6%
5-teen täielikult	2	1%

Allikas: Autori koostatud

Kuivõrd head tuge/nõu pakuvad vanemad Teile töökoha valikul?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei toeta üldse	25	7%
2-pigem ei toeta	27	8%
3-raske öelda	71	21%
4-pigem toetavad	93	27%
5-toetavad täielikult	130	38%

Allikas: Autori koostatud

Kuivõrd mõjutab (suunab) Teie valikuid tööturul vanemate omandatud haridustase?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei mõjuta üldse	143	41%
2-pigem ei mõjuta	59	17%
3-raske öelda	57	16%
4-pigem mõjutab	59	17%
5-mõjutab väga palju	28	8%

Allikas: Autori koostatud

Lisa 4 järg

Kuivõrd mõjutab (suunab) Teie valikuid tööturul vanemate elatustase?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei mõjuta üldse	66	19%
2-pigem ei mõjuta	28	8%
3-raske öelda	86	25%
4-pigem mõjutab	96	28%
5-mõjutab väga palju	70	20%

Allikas: Autori koostatud

Vanemate eriala mõjutab (suunab) lapse eriala valikut:		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei nõustu üldse	65	19%
2-pigem ei nõustu	82	24%
3-raske öelda	126	36%
4-pigem nõustun	61	18%
5-nõustun täielikult	12	3%

Allikas: Autori koostatud

Vanematel on õigus sekkuda minu karjäärivalikut puudutavatesse otsustesse:		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei nõustu üldse	136	39%
2-pigem ei nõustu	127	37%
3-raske öelda	61	18%
4-pigem nõustun	17	5%
5-nõustun täielikult	5	1%

Allikas: Autori koostatud

Vanemate sekkumine minu ametivalikusse on kui sekkumine mu eraellu:		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
1-ei nõustu üldse	32	9%
2-pigem ei nõustu	55	16%
3-raske öelda	82	24%
4-pigem nõustun	95	27%
5-nõustun täielikult	82	24%

Allikas: Autori koostatud

Lisa 5. Kogutud vastused ankeetküsimustiku küsimustele seoses tulevase erialaga

Mida peate oluliseks tööturule sisenedes? (vastajad said valida mitu sobivat vastusevarianti)		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
Motiveeriv töötasu	318	91,9%
Võimalus pidada kodukontorit	112	32,4%
Töö sisu: et töö kõnetaks, oleks huvitav ning pakuks väljakutseid	320	92,5%
Tore ja hooliv meeskond	296	85,5%
Karjäärivõimalus	259	74,9%
Fikseerimata tööaeg	95	27,5%
Hea juht	251	72,5%
Tööandja poolt pakutavad hüved	166	48%
Muu	22	6,6%

Allikas: Autori koostatud

Milline kriteerium peaks vanemate arvates Teie tulevasel erialal kindlasti täidetud olema?		
Vastusevariant	Vastajate arv	Vastajate osakaal kõigist vastanutest
Motiveeriv töötasu	120	34,8%
Võimalus pidada kodukontorit	1	0,3%
Töö sisu: et töö kõnetaks, oleks huvitav ning pakuks väljakutseid	146	42,3%
Tore ja hooliv meeskond	10	2,9%
Karjäärivõimalus	31	9%
Fikseerimata tööaeg	-	-
Hea juht	1	0,3%
Tööandja poolt pakutavad hüved	4	1,2%
Muu	33	9,2%

Allikas: Autori koostatud

Lisa 6. Emade ja isade mõju avaldumise kohta noorte õpingutele/valikutele tööturul tehtud ANOVA-testid tulemused

Anova: Üks muutuja						
KOKKUVÕTE						
<i>Grupid</i>	<i>Arv</i>	<i>Summa</i>	<i>Keskmine</i>	<i>Varieeruvus</i>		
Emad	345	926	2,68	1,57		
Isad	345	780	2,26	1,56		
ANOVA						
<i>Varieeruvuse allikas</i>	<i>Hälvete ruutude summa SS</i>	<i>Vabadusastmete arv df</i>	<i>Keskruut MS</i>	<i>F-statistik</i>	<i>Olulisuse tõenäosus</i>	<i>F-statistiku kriitiline väärtus</i>
Rühmade vaheline	30,89	1	30,89	19,73	0,00	3,86
Rühmasisene	1077,08	688	1,57			
Kokku	1107,98	689				

Lisa 7. Vanemate haridus- ja elatustaseme mõju tänapäeva noorte valikutele kohta tehtud ANOVA-testi tulemused

Anova: Üks muutuja						
KOKKUVÕTE						
<i>Grupid</i>	<i>Arv</i>	<i>Summa</i>	<i>Keskmine</i>	<i>Varieeruvus</i>		
Vanemate haridustase	345	808	2,34	1,88		
Vanemate elatustase	345	1112	3,22	1,89		
ANOVA						
<i>Varieeruvuse allikas</i>	<i>Hälvete ruutude summa SS</i>	<i>Vabadusastmete arv df</i>	<i>Keskruut MS</i>	<i>F-statistik</i>	<i>Olulisuse tõenäosus</i>	<i>F-statistiku kriitiline väärtus</i>
Rühmade vaheline	133,94	1	133,94	71,02	0,00	3,86
Rühmasisene	1297,46	688	1,89			
Kokku	1431,39	689				

Lisa 8. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina, Karin Talving

1. annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Noorte valikud tööturul lähtuvalt vanemate sotsiaalmajanduslikest faktoritest,

mille juhendaja on Kaja Lutsoja,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh TalTechi raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks TalTechi veebikeskkonna kaudu, sealhulgas TalTechi raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

¹*Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil.*